

Ludwik Bernacki

Materiały do życiorysu i twórczości Ignacego Krasickiego : (ciąg dalszy)

Pamiętnik Literacki : czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce
literatury polskiej 26/1/4, 636-679

1929

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

III. MATERJAŁY.

Materiały do życiorysu i twórczości Ignacego Krasickiego.

Ciąg dalszy ¹.

2.

Bulla Klemensa XIII.

In nomine Domini Amen. Cunctis ubique pateat evidenter et sit notum, quod anno a Nativitate Domini nostri Iesu Christi MDCCLXVII die autem XVI februarii, pontificatus autem sanctissimi in Christo patris et domini nostri domini Clementis Divina Providentia Pape Pontificis XIII, anno eius nono, ego officialis deputatus infrascriptus vidi et legi quasdam litteras apostolicas sub plumbo ut moris est expeditas tenoris sequentis, videlicet: Clemens episcopus servus servorum Dei venerabili fratri Ignatio Krasicki moderno episcopo warmiensi salutem et apostolicam benedictionem. Cum nos pridem ecclesie vranopolitanensi que in partibus infidelium consistit certo tunc expresso modo pastoris solatio destitute de persona tua nobis et venerabilibus fratribus nostris Sancte Romane Ecclesie cardinalibus ob tuorum exigentiam meritorum accepta de fratrum eorundem consilio apostolica auctoritate duxerimus providendum necnon certis rationabilibus causis tunc adducti et precipue ob ingravescentem etatem bone memorie Adami Stanislai Grabowski tunc et dum viveret episcopi warmiensis variasque infirmitates, quibus afficiebatur, propter quas idem Adamus Stanislaus episcopus pastoralia munia exercere non valebat, te eidem Adamo Stanislao episcopo in coadiutorem perpetuum et irrevocabilem in regimine et administratione ecclesie warmiense Sedi Apostolice immediate subiecte cum futura in illa successione de consilio et auctoritate similibus constituerimus et deputaverimus ac incertos pariter tunc expressos eventus prefate ecclesie warmiense de eadem persona tua de pari consilio et auctoritate apostolica predicta provi-

¹ W części początkowej materiałów niniejszych należy na s. 408, przy liście Krasickiego do ks. Michała Kunickiego, dodać datę: 1751, zaś na s. 436 skreślić przypisek 4-ty.

derimus teque illi in episcopum prefecerimus et pastora-lem curam, regimen et administrationem ipsius ecclesie warmi-ensis tibi in spiri-tualibus et temporalibus plenarie committendo, prout in nostris inde confectis litteris plenius continetur. Ac postmodum pallium, insigne videlicet plenitudinis pontificalis officii, ex parte tua fuerit hodie a nobis per dilectum filium Mathiam Pruski presbyterum leopoliensis diocesis, nuncium tuum ad hoc a te specialiter con-stitutum seu constituendum, cum ea qua decuit reverentia postu-latum, nos tuis supplicationibus annuentes pallium ipsum de cor-pore beati Petri apostoli sumptum a venerabili fratre nostro archiepiscopo gnesnensi et dilecto filio nostro et Sedis Apostolice nuncio in regno Polonie commorante tibi assignandum per dictum Mathiam duximus destinandum, ut iidem archiepiscopus et nuncius vel eorum alter illud tibi sub forma infrascripta assignent seu assi-gnet et a te nostro et Romane Ecclesie nomine sub alia etiam presentibus inserta forma fidelitatis debite solitum recipiant seu recipiat iuramentum. Tu autem pallio eodem intra prefatam eccle-siam tuam warmiensem iuxta formam indulti per felicis recorda-tionis Benedictum Papam Pontificem XIV, predecessorem nostrum eidem ecclesie warmiensi apostolica auctoritate prefata concessi dumtaxat utaris. Ut igitur signum non discrepet a signato, sed, quod geris exterius, interius serveris in mente, fraternitatem tuam mo-nemus et hortamur attente, quatenus humilitatem et iustitiam dante Deo, qui dat premia et munera elargitur, observare studeas, que suum servant et promovent servatorem ac eandem ecclesiam war-miensem sponsam tuam cures sollicite auctore Domino spiritualiter et temporaliter augmentare. Quocirca prefatis archiepiscopo et nuncio per apostolica scripta mandamus, quatenus ipsi vel eorum alter dictum pallium iuxta eandem subsequentem formam tibi curent seu curet assignare et a te nostro et Romane Ecclesie no-mine sub reliqua forma huiusmodi fidelitatis debite solitum reci-piant seu recipiat iuramentum eiusque sic a te prestiti iuramenti formam nobis de verbo ad verbum per tuas patentes literas per proprium nuncium quantocitius destinare procures. — Forma autem, qua prefati archiepiscopus et nuncius in assignando tibi dicto pallio utentur, hec est: Ad honorem Dei omnipotentis et beate Marie Virginis ac beatorum apostolorum Petri et Pauli et domini nostri domini Clementis Pape Pontificis XIII et Sancte Romane Ecclesie necnon warmiensis ecclesie tibi commisse tradimus tibi pallium de corpore beati Petri sumptum, plenitudinem videlicet pontificalis officii, ut utaris eo intra ecclesiam tuam warmiensem iuxta formam indulti huiusmodi tantum. — Forma autem iuramenti quod prestabis talis est: Ego Ignatius Krasicki episcopus warmi-ensis ab hac hora in antea fidelis et obediens ero Beato Petro Sancteque Apostolice Romane Ecclesie ac domino nostro domino Clementi Pape Pontifici XIII suisque successoribus canonice intransibus, non ero in consilio aut consensu vel facto, ut vitam perdant aut membrum seu capiantur mala captione, consilium vero, quod mihi credituri

sunt per se aut nuncios seu literas ad eorum damnum me sciente nemini pandam, Papatum Romanum ac Regalia Sancti Petri adiutor eis ero ad retinendum et defendendum contra omnem hominem, legatum Apostolice Sedis in eundo et redeundo honorifice tractabo ac in suis necessitatibus adiuvabo, vocatus ad synodum veniam, nisi prepeditus fuero canonica prepeditione, apostolorum limina singulis quadrienniis visitabo aut per me aut per meum nuncium, nisi apostolica absolvar licentia, possessiones vero ad mensam mei episcopatus pertinentes non vendam neque donabo neque impignorabo neque de novo infeudabo vel aliquo modo alienabo inconsulto Romano Pontifice ac constitutionem super prohibitionem investiturarum beneficiorum iurisdictionalium de anno Domini millesimo sexcentesimo vigesimo quinto editam servabo. Sic me Deus adiuvet et hec Sancta Dei Evangelia. — Datum Rome apud Sanctam Mariam Maiorem, anno Incarnationis Dominice millesimo septingentesimo sexagesimo sexto quartodecimo kalendas martii, pontificatus nostri anno nono. — Loco + Plumbi. — Quibus litteris inspectis presens transumptum confici presentibus dominis Francisco Puraye et Francisco Ferretti testibus.

Concordat cum originali. I. Riganti officialis deputatus L. secretarius.

Ita est. Philippus Bincelli manu propria.

I. L. Roccatani.

L. S.

Archiwum biskupie w Frauenburgu, sygn. D. 106 (114), k. 26 r. — 27 v.

3.

List pasterski 1767 roku.

Ignatius comes a Krasieczyn Krasicki Dei et Apostolicae Sedis gratia episcopus varmiensis et sambiensis, S. R. I. princeps, terrarum Prussiae praeses.

Venerabili capitulo ecclesiae nostrae cathedralis, fratribus nostris charissimis, nec non dilectis filiis clero dioeceseon nostrarum, salutem in Domino. Posteaquam ad meliorem vitam nunquam satis laudatus antistes praecessor noster, qui nos, dum adhuc viveret, in partem sollicitudinis suae pastoralis accivit, pro recipienda corona laborum, quam reddit Dominus iustus iudex, translatus fuisset, in nosque totum onus pascendi gregis ac procurandae vineae Domini recidisset, illico cor nostrum patuit, idemque dilatatum spatiis charitatis fuit ad vos, nihilque prius et antiquius habebamus, quam ut nos ad speculam hanc conferremus, ex qua nobis oves nostras nosque illis cognoscere liceret. Ast cum a latere Serenissimi Regis nostri ac domini clementissimi nobis pro ea fide ac gratitudine, qua, ob immensa in nos beneficia, non secus atque amoris et benevolentiae testimonia, obstringimur, avelli non est integrum minusque decorum, desideria nostra non sine animi amaritudine intra sinum cordis continere tantisper cogimur, donec nobis (quod brevi

futurum fore speramus) facie ad faciem de iis, quae patris coelestis sunt, vobiscum loqui concedatur. Verumtamen charitas diffusa erga vos urget nos, ut vocem etiam de longinquo elevemus, qua vos parare viam Domini et rectas facere semitas eius moneamus; nec non a somno, si quis forsitan oculis vestris irrepsit, excitatos ad aemulanda charismata meliora invitemus. Probe nostis partes sacri ministerii, tum etiam angelicis humeris formidabiles, quas nos licet immerentes iisque ferendis plane impares suscepimus, in eo potissimum versari, ut domus Dei, quam nos posuit Spiritus Sanctus regere, ita praeesse studeamus, ut nihil de animabus iis pereat, quae vigilantiae nostrae traditae sunt; hincque facile intelligitis, quantis auxiliis, hac praecipue difficillima, fluctuosa, navimque Petri undequaque impetente temporis tempestate, egeamus, ne oneri curarum nos prementium succumbamus. Et quia vestra res agitur (non enim ratio rectoris navis ob illorum causa, qui navi deferuntur, ob commune salutis bonum separari potest), vestra interest, nos in humilitate spiritus, et in lachrymis atque gemitibus poenitentiae a Patre luminum, ut initia regiminis nostri benedicat, vultumque Suum super nos illuminet, supplicantes piis non minus quam ardentibus orationibus pro grandi, qua estis, charitate impigre adiuvare. Vestras itaque, cum qui senatus meus ceu corona capitis et scaturigo consiliorum, quorum ubertati inebriari gregem nostrum necesse est, estis, tum qui cooperatores in vineam Domini a coelesti Patrefamilias vocati partem sollicitudinis pastoralis fertis, preces exposcimus, minime dubitantes, quin etiam populum curae vestrae commissum ad similia christianae pietatis subsidia exemplo et adhortatione vestra alliciatis. Quia vero vigilantia praecessoris nostri, cuius memoria in benedictionibus semper erit, satis excultum agrum dominicum probe novimus, ac insuper virtutes vestras, quarum impulsu parvulis panem doctrinae christianae frangere non intermittitis, omnium animos in studia pietatis incendere, et ad propitiandum ultionum Dominum peccatis hominum iuste indignatum incitare curatis, neve quid detrimenti ovile vestrum patiatur, vigiles ac attentis persistitis, perspectas habemus, ultro currentibus stimulum addere, salutaribus monitis nostris supersedemus, unicum a vobis contententes, ne rebus in vinea hac bene compositis plus aequo confisi ac forte remissius custodiam agentes, inimico homini superseminandi zizania facilitatem praebeat. Vigilate itaque et orate, fratres charissimi, ne intretis in tentationem, ille enim qui vos tradere, oves dispergere nititur, non dormit, sed tanquam leo rugiens circuit et quaerit, quem devoret. Porro haec pauca ita a nobis accipite, ut nos caetera, cum venerimus, disposituros ne ambigatis; confidimus enim non nostris viribus, sed gratiae illius, qui infirma mundi eligit, et cuius providentia gubernaculo huius ecclesiae admoti sumus, non defuturum nobis e coelo auxilium, quo provide ac opportune pro nata occasione omnibus prospiciamus, utpote nullis laboribus et vigiliis parsuri ad procuranda commoda spiritalia et temporalia populi, quem paterno sinu tanquam gratissimi-

mam portionem haereditatis Domini complectimur, et cui benedictionem pastoralementer peramanter impertimur. Dabantur Varsaviae, die 15-ta mensis martii anno Domini 1767-mo.

L. S.

Ignatius episcopus.

Archiwum biskupie w Frauenburgu, sygn. D. 106 (114), k. 17r. — 1 v.

4.

Rada Senatu 1767 roku.

Stanisław August z Bożej łaski Król polski, Wielki Książę litewski, ruski, pruski, mazowiecki, żmudzki, kijowski, wołyński, podolski, podlaski, inflancki, smoleński, siewierski i czerniechowski.

Wielebny w Bogu uprzejmie Nam miły.

Bogu Najwyższemu widzącemu wszystkie skrytości serc ludzkich najlepiej wiadomo, jak mocno w czasie natężonych myśli o dobro i uszczęśliwienie powszechnie królestwa Naszego przerażeni jesteśmy dissidentów i disunitów, tak mocne mające wsparcie, okolicznościami; Uprzejmości Waszej o co rzecz idzie, i że już wojska rosyjskie w granice nasze wkroczyły, jest zapewne wiadomo z rozdanych, po całym kraju publikowanych deklaracyj dworów cudzoziemskich, jako też manifestu i spisania się w Toruniu i słuchu rzeczonych dissidentów; Nam tylko zostaje oznajmić Uprzejmości Waszej, jakośmy z tej przyczyny z przytomnego przy boku Naszym Senatu na dniu drugim kwietnia zgromadzili Radę i za zdaniem jej wzięliśmy przed się na dzień dwudziesty piąty przyszłego maja cały Senat, jako Narodową Radę konwokować do Warszawy dla wspólnego w tak ważnej materji w sobie i konsekwencjach naradzenia, co w tak przykrym razie czynić będzie należało, żeby od państw Rzeczypospolitej ruinę i nieszczęśliwość wszelką oddalić. Żądamy przeto usilnie, żebyś Uprzejmość Wasza jako gorliwy o całość Ojczyzny senator, którego sentymenta zawsze Nam będą przyjemne, na rzeczony termin Rady Senatu, to jest dzień 25 maja na to miejsce przybyć nie omieszkał. A teraz doskonałego zdrowia i wszystkiego życzymy Mu dobra. Dan w Warszawie, dnia VIII miesiąca kwietnia roku Pańskiego MDCCLXVII, panowania Naszego III roku.

Stanisław August Król.

Adres: Wielebnemu w Bogu Krasickiemu, Biskupowi Warmińskiemu, Uprzejmie Nam Miłemu.

Archiwum biskupie w Frauenburgu, sygn. D. 112 (121), k. 92 r. — 93 v.

5.

Forma iuramenti fidelitatis.

Ego Ignatius Krasicki episcopus varmiensis ab hac hora in antea fidelis et obediens ero Beato Petro Sanctaeque Apostolicae Romanae

Ecclesiae ac domino nostro domino Clementi Papae Pontifici XIII suisque successoribus canonice intransibus, non ero in consilio aut consensu vel facto, ut vitam perdant aut membrum, seu capiantur mala captione, consilium vero, quod mihi credituri sunt per se, aut nuntios seu litteras, ad eorum damnum me sciente nemini pandam, Papatum Romanum ac Regalia Sancti Petri adiutor eis ero ad retinendum et defendendum contra omnem hominem, legatum Apostolicae Sedis in eundo et redeundo honorifice tractabo, ac in suis necessitatibus adiuvabo, vocatus ad synodum veniam, nisi praepeditus fuero canonica praepeditione, apostolorum limina singulis quadrienniis visitabo aut per me, aut per meum nuntium, nisi apostolica absolvar licentia, possessiones vero ad mensam mei episcopatus pertinentes non vendam, neque donabo, neque impignorabo, neque de novo infeudabo, vel aliquo modo alienabo inconsulto Romano Pontifice, ac constitutionem super prohibitione investiturarum beneficiorum iurisdictionalium de anno Domini millesimo sexcentesimo vigesimo quinto editam servabo. Sic me Deus adiuvet et haec Sancta Dei Evangelia.

Ita est. Ignatius episcopus varmiensis et sambiensis.

L. S.

Vladislaus Alexander Pomian a Lubna Lubieński, Dei et Sedis Apostolicae gratia archiepiscopus gnesnensis, legatus natus Regni Poloniae et M. D. Lithvaniae, primas primusque princeps.

Universis et singulis, quorum interest, intererit aut quomodolibet interesse poterit significamus, et ad notitiam indubitata deducimus. Quia nos viso et lecto transumpto bullarum apostolicarum favore celsissimi reverendissimi domini Ignatii Krasicki S. Romani Imperii principis, episcopi varmiensis et sambiensis ad effectum utendi pallio in dioecesi sua varmiensi, quartodecimo kalendas martii, anno millesimo septingentesimo sexagesimo sexto Roma emanatarum in personam nostram directarum, eoque sano salvo et illaeso reperitis mandatis apostolicis, cum ea (qua par est) reverentia, morem gerentes, dictum pallium eidem celsissimo et reverendissimo domino antistiti assignandum esse censuimus, uti quidem, postquam ab eo iuramentum corporale fidelitatis Sanctissimo feliciter hodierno Papae et eius successoribus, iuxta rotham superius ex bullis fideliter descriptam, clare distincte ad S. S. Dei Evangelia receperimus, secundum formam in iisdem bullis contentam, die hodierna in ecclesia parochiali squiernievicensi archidioecesis nostrae gnesnensis, cum omnibus facultatibus in suprascriptis bullis contentis assignavimus, et imposuimus. Et in praemissorum fidem, praesentes manu nostra subscriptas, et sigillo munitas litteras extradidimus. Datum in palatio nostro primatiali squiernievicensi hac die 21-ma aprilis anno 1767.

L. S.

Vladislaus archiepiscopus et primas.

Archiwum biskupie w Frauenburgu, sygn. D. 106 (114).

6.

Order św. Krzyża.

Frater Emmanuel Pinto Dei gratia Sacrae Domus Hospitalis Sancti Joannis Hierosolimitani, et Militaris Ordinis Sancti Sepulcri Dominici magister humilis, pauperumque Jesu Christi custos: universis, et singulis praesentes nostras literas visuris, lecturis et auditoris salutem. Notum facimus, et in verbo veritatis attestamus, qualiter infrascripta bulla extracta fuit ex libro bullarum in cancellaria nostra conservato, in quo similes notari et registrari solent. Quam quidem in hanc publicam formam extrahi, et redigi iussimus, ut ubique tam in iudicio, quam extra eidem plena et indubitata fides adhibeatur. Cuius tenor est, qui sequitur, videlicet:

Frater Emmanuel Pinto Dei gratia Sacrae Domus Hospitalis Sancti Joannis Hierosolimitani, et Militaris Ordinis Sancti Sepulcri Dominici magister humilis, pauperumque Jesu Christi custos: illustrissimo, excellentissimo, et reverendissimo domino comiti Ignatio Krasicki principi et episcopo Varmiae, nobis sincere dilecto salutem in quo est omnium vera salus. Praeclara generis tui nobilitas, virtutum tuarum merita, tuique erga ordinem nostrum animi propensio, ac devotio, quibus apud nos per literas a Sacra Majestate Regis Poloniae ad nos missas summopere commentaris, nos hortantur, et inducunt, ut illustrissimam, excellentissimam et reverendissimam personam tuam peculiari benevolentiae nostrae significatione complectamur. Votis itaque tuis, precibusque pro parte tua nobis porrectis libenti animo annuentes, praelaudataeque majestati morem gerentes, de nostra certa scientia, tenore praesentium, cum deliberatione nostri venerandi concilii hodierna die capta, tibi illustrissimo, excellentissimo, et reverendissimo domino comiti Ignatio Krasicki, ut crucem auream ad figuram habitus ordinis nostri formatam, collo appensam, devotionis causa gestare, et deferre valeas, indulgemus, plenamque licentiam et facultatem concedimus et elargimur; teque omnibus indulgentiis ac gratiis spiritualibus, quibus vigore privilegiorum nostrorum a Sacrosancta Sede Apostolica nobis, et ordini nostro concessorum fratres nostri, aliique eidem ordini nostro addicti utuntur, fruuntur et gaudent, uti, frui et gaudere decernimus, et declaramus: necnon omnium missarum, orationum, piorumque hospitalitatis et militiae pro catholica fidei tuitione operum, quae in dies a fratribus nostris, terra, marique (Deo largiente) fiunt participem in Domino facimus et omni meliori modo esse volumus. Praecipientes universis, et singulis dictae domus nostrae fratribus quacumque auctoritate, dignitate, officioque fungentibus praesentibus et futuris in virtute sanctae obedientiae, ne contra praesentes nostras concessionis, declarationis et participationis literas aliquatenus facere, vel venire praesumant, sed eas studeant inviolabiliter observare. In cuius rei testimonium bulla nostra magistralis plumbea praesentibus est appensa. Datum Melitae in conventu nostro die XVIII mensis maii 1767.

Et quia ita se habet veritas, ideo in huius rei testimonium bulla nostra magistralis in cera nigra praesentibus est impressa. Datum Melitae in conventu nostro die, mense et anno supradictis. Registratum in cancellaria.

L. S. Saint Aquilae Fran.... Vicecancellarius.

Archiwum biskupie w Frauenburgu, sygn. D. 112 (121), k. 102 r. — 102 v.

7.

Generał pruski 1767 roku.

Stanisław August z Bożej łaski Król polski, Wielki Książę litewski, ruski, pruski, mazowiecki, żmudzki, kijowski, wołyński, podolski, podlaski, inflancki, smoleński, siewierski i czerniechowski.

Wielebny w Bogu uprzejmie Nam miły.

W tych, które się oczom Uprzejmości Waszej prezentują okolicznościach, Bogu Najwyższemu widzącemu wszystkie skrytości serc ludzkich najjawniej jest wiadomo, jak mocnymi ściśnieniami jesteście troskami, które lubo wskroś przenikają ojcowskie Nasze serce, miłość jednak Ojczyzny i ludu rządowi Naszemu od Boga powierzono wszystkie te uciski przewyższa i dodaje ochoty do ratowania Ojczyzny w tak przykrym razie będącej. Nauczy uniwersał i instrukcja od Nas na sejmiki przedsejmowe wydane, że starania Nasze do dobra polskiego nateżone nic więcej nie mają w sobie, tylko żeby od państw Rzeczypospolitej ruinę i nieszczęśliwość wszelką oddalić, a zatem po Uprzejmości Waszej więcej nie żądamy, tylko abyś powodem swoim i przyzwoitym senatorskiemu rozsądkowi swojemu w objaśnieniu spraw narodowych kredytem i roztropnością Nasze na Generale dnia VII miesiąca września roku terażniejszego przypadającym wspierał intencje. Dobrego przytym od Pana Boga Uprzejmości Waszej życzymy zdrowia. Dan w Warszawie, dnia III miesiąca lipca roku Pańskiego MDCCLXVII, panowania Naszego III roku.

Stanisław August Król.

Adres: Wielebnemu w Bogu Krasickiemu, Biskupowi Warmińskiemu i Sambińskiemu, Uprzejmie Nam Miłemu.

Archiwum biskupie w Frauenburgu, sygn. D. 112 (121), k. 105 r. — 106 v.

8.

Konfederacja radomska.

Z pobudki najprzód bacności na wiary świętej rzymskiej katolickiej ucalenie (!), biskupom powinnej, jako też dobrego obywatelstwa i obowiązku senatorskiego do radzenia o dobru powszechnym tej Rzeczypospolitej, potym z powodu przystąpienia JWJMks. arcybiskupa lwowskiego, JOKsięcia JMć biskupa kra-

kowskiego, i JWJks. biskupa kamienieckiego, konfratrów naszych w kościele Bożym i Ojczyźnie zasłużonych i od nas wielce poważonych, w Borzęcinie uczynionego, przystępujemy do Konfederacji Generalnej w Radomiu zrobionej, a teraz na tym miejscu znajdującej się w nieprzełamanej gorliwości przy wierze świętej rzymskiej katolickiej i prawach narodowych onęż ubezpieczających, jako też z nienaruszoną Najjaśniejszemu Stanisławowi Augustowi szczęśliwie nam panującemu wiernością i takowe przystąpienie rękami naszemi stwierdzamy, oraz *ad acta publica* podajemy. Dan w Warszawie, d. 21 *augusti* 1767 *anno*.

Antoni Ostrowski biskup kujawski
ks. Szeptycki biskup płocki
książe Krasicki biskup warmiński
ks. Młodziejowski biskup przemyski
ks. Załuski biskup kijowski
ks. Giedroyć biskup inflancki.

Rękopis Biblioteki Raczyńskich w Poznaniu, nr. 238, k. 78.

9.

Konfederacja barska.

a.

Votum JOKsięcia Biskupa Warmińskiego na Radzie Senatu r. 1768, d. 13 *martii* w Warszawie.

W tym okropnym Rzeczypospolitej stanie po obywatelsku radzić WKMc i sądzić inaczej nie mogę, jako iż skonfederowani obywatele przy wierze i wolności bracia nasi, krew nasza, powinni mieć względy sprawiedliwe, bo gdy pomoc jest zagraniczna z niemi, radzić, żeby ich znosić, lub o nowe przeciwko onym posiłki prosić, jest nietylko narodowi przeciwnym, ale i na samych siebie bezwzględny. Uchowaj zaś Boże, gdyby się im noga powinęła, to słuszne politowanie nad niemi i chwala dla onych, że chcieli, byli o wolność i wiarę mężni.

Podług rękopisu Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Lwowie, nr. 193, k. 64 v.¹.

b.

Mowa JOKsięcia JMci Krasickiego, biskupa warmińskiego, na *senatus consilium* w czasie wszczętej konfederacji barskiej miana, roku 1768.

W tym okropnym Rzeczypospolitej stanie chcieć radzić WKMc i Rzeczypospolitej nie mogę inaczej, jak żeby skonfederowani przy wierze ś. katolickiej bracia nasi, krew nasza, mieli sprawiedliwy wzgląd, bo kiedy z niemi jest pomoc zagraniczna, radzić i nowe

¹ Tekst *a* ogłosił Kurpiel w rozprawie p. t. *Polityczne i społeczne przekonania Ignacego Krasickiego* (l. c., s. 17).

przeciw onym prosić posiłki, jest nietylko być niezycziwemi krajowi, ale i na nas samych bezwzględni, a kiedy, uchwaj Boże, noga im się powinie, te sprawiedliwe u wszystkich z chwałą dla onych zostanie politowanie, że byli czuli o wiarę i wolność mężowie.

Podług rękopisu Muzeum XX. Czartoryskich w Krakowie, nr. 1702, s. 36.

10.

Generał pruski 1768 roku.

Stanisław August z Bożej łaski Król polski, Wielki Książę litewski, ruski, pruski, mazowiecki, żmudzki, kijowski, wołyński, podolski, podlaski, inflancki, smoleński, siewierski i czerniechowski.

Wielebny w Bogu uprzejmie Nam miły.

Gdy stosując się do ustawy Sejmu dopiero przeszłego i potrzeby Rzeczypospolitej, żeby podatki publiczne były wymiarkowane i kurs monety po całym królestwie był ustanowiony, wydałszy uniwersał na Generał ziem pruskich *pro die IX maji* w tym roku w Malborku naznaczony, ufność całą zamierzonego od Nas i Rzeczypospolitej skutku pokładamy w patryjotycznych sentymentach Uprzejmości Waszej, dojrzałej radzie, kredycie między obywatelami, *et constatus* i dobrze życzeniu Ojczyźnie. Urodzony poseł od Nas na ten Generał wyznaczony ma w instrukcji swojej zamkniętą obrad tego przyszęłego Generału materją; usilne przez Uprzejmość Waszę jej popieranie będzie dowodem zgodnych myśli z Naszemi królewskimi o dobro całego narodu staraniami, o których z strony Uprzejmości Waszej bynajmniej nie wątpiac, dobrego od Pana Boga życzymy zdrowia. Dan w Warszawie, dnia VI miesiąca kwietnia roku Pańskiego MDCCLXVIII, panowania Naszego IV roku.

Stanisław August Król.

Adres: Wielebnemu w Bogu Ignacemu Krasickiemu, Biskupowi Warمیńskiemu, Uprzejmie Nam Miłemu.

Archiwum biskupie w Frauenburgu, sygn. D. 112 (121), k. 128 r. — 129 v.

11.

Rada Senatu 1768 roku.

Stanisław August z Bożej łaski Król polski, Wielki Książę litewski, ruski, pruski, mazowiecki, żmudzki, kijowski, wołyński, podolski, podlaski, inflancki, smoleński, siewierski i czerniechowski.

Wielebny w Bogu uprzejmie Nam miły.

Ponieważ zbliża się Sejm ordynaryjny sześciedzielnny, konstytucją ostatnią Sejmu ekstraordynaryjnego w tym roku zakończono

nego na dzień siódmy miesiąca listopada roku terażniejszego 1768, tu w Warszawie naznaczony, żądamy więc po Uprzejmości Waszej (którego wiarę, dobre sentymenta i radę senatorską w każdej potrzebie publicznej przezorne znamy), abyś z obowiązanej przysięgą ku Ojczyźnie gorliwości zdanie swoje względem tego wszystkiego, co dla powszechnego Rzeczypospolitej dobra widzisz potrzebnego, wyrazić Nam raczył. My bowiem w jednomyślności z kochanym narodem o szczęśliwości jego a wraz Naszej własnej zaradzić pragnąc, przed ekspedycją uniwersałów przedsejmowych, jako też instrukcyj na sejmiki poselskie, Sejm zwyczajnie poprzedzające, myśli i sentymenta wiernej rady znajome mieć chcemy, i stąd tym usilniej zagrzewamy Uprzejmość Waszą do prędkiego rzeczzonego zdania Nam oznajmienia, im bardziej pragniemy i na to usilność królewską położymy, żeby widzieć to królestwo rządom Naszym od Pana Boga powierzone i zacnych jego obywatelów w słodki pokój i obfite opliwających sukcesu. Dobrego przytym od Pana Boga Uprzejmości Waszej życzymy zdrowia. Dan w Warszawie, dnia X miesiąca czerwca roku Pańskiego MDCCLXVIII, panowania Naszego IV roku.

Stanisław August Król.

Adres: Wielebnemu w Bogu Ignacemu Krasickiemu, Biskupowi Warmińskiemu i Sambińskiemu, Uprzejmie Nam Miłemu.

Archiwum biskupie w Frauenburgu, sygn. D. 112 (121), k. 132 r. — 133 v.

12.

Generał pruski 1768 roku.

Stanisław August z Bożej łaski Król polski, Wielki Książę litewski, ruski, pruski, mazowiecki, żmudzki, kijowski, wołyński, podolski, podlaski, inflancki, smoleński, siewierski i czerniechowski.

Wielebny w Bogu uprzejmie Nam miły.

Nadchodzi znouu czas zbawienny, czas radzie publicznej przez Sejm ostatni w tym roku zakończony poświęcony, w którym przykładnej o dobro Ojczyzny gorliwości najżywsze dawać dowody ścisłym dla każdego obywatela jest obowiązkiem. O takowych Uprzejmości Waszej sentymentach bynajmniej nie wątpiąc, spodziewamy się, że Uprzejmość Wasza na Generale dnia 10 października, Sejm ordynaryjny sześćniedzielny, dnia 7 listopada w tym roku tu w Warszawie przypadający, poprzedzającym, usiłowania swojełożyć nie tylko będziesz, ale też mianego w tamtej prowincji pruskiej kredytu i poważania na to użyjesz, aby przez wybór posłów z zacnych ziemian o publicznym dobru, osobliwie w terażniejszych okolicznościach, na przyszłym Sejmie jako najlepiej zaradzić można. Dogodzisz przez to Uprzejmość Wasza myślom Naszym, o całość powszechną zawsze troskliwym, a osobie swojej przyczynisz szacunku. Dobrego przytym Uprzejmości Waszej od Pana Boga życzymy

zdrowia. Dan w Warszawie, dnia XII miesiąca sierpnia roku Pańskiego MDCCLXVIII, panowania Naszego IV roku.

Stanisław August Król.

Adres: Wielebnemu w Bogu Ignacemu Krasickiemu, Biskupowi Warmińskiemu i Sambińskiemu, Uprzejmie Nam Miłemu.

Archiwum biskupie w Frauenburgu, sygn. D. 112 (121), k. 134 r. — 135 v.

13.

List pasterski 1771 roku.

Ignatius comes a Krasiczyn Krasicki Dei et Apostolicae Sedis gratia episcopus varmiensis et sambiensis, S. R. Imperii princeps, terrarum Prussiae praeses.

Illustri ac admodum reverendis archipresbytero, parochis, capellanis, vicariis caeterisque presbyteris archipresbyteratus *N.* salutem et benedictionem in Domino. Audistis nuper, dilectissimi fratres, quanto malignatus est inimicus in Sanctum Christum Domini. Recogitatis nobiscum in amaritudine animae atrocitatem sceleris, simulque, ut auferat Dominus iniquitatem hanc de gente nostra, misericordiam Eius deprecamini: vere enim potens est misericordiam suam facere nobiscum, qui misericordiam suam non abstulit ab Eo, sed in brachio suo excelso et forti, postquam sic disponente inscrutabili sua providentia pavor et tremor venerunt super eos, de manu adversa eripuit Eum, et in solio tanti Regis virtuti debito salvum et incolumem servavit. Ingens profecto ex periculo iactura Patris Patriae dolor invasit praecordia nostra, ast ubi summo Dei beneficio, procellosam hanc tempestatem feliciter iam enatasse novimus, praeterire nefas ducimus, quin gaudium nostrum, et inenarrabilem laetitiam communicare vobiscum ulterius differamus. Gaudete igitur, dilectissimi fratres, iterum vobis dico gaudete: Stanislaus enim Augustus peculiari Dei Providentia periculum superavit, salvus vivit, incolumis servatur. Quia vero gaudium et laetitia nostra a Deo optimo maximo, a quo cuncta bona procedunt, promanant, dignum et iustum est, ut pro tam grandi supremi Numinis beneficio gratias agamus Domino Deo nostro. Eapropter vobis supramemoratis tanquam ecclesiarum suarum respectivis rectoribus mandamus, ut prima, a notificatione praesentium dominica vel festiva die populum ad divina congregatum, quatenus contrito corde et humiliato pro salute et incolumitate Regi nostro clementissimo divinitus servata debitas gratias Deo persolvat, publice ex ambonis moneatis, ipsi vero, intonato hymno Ambrosiano *Te Deum laudamus* solitam collectam pro gratiarum actione addentes, Deum nostrum omnipotentem deprecemini. Volumus autem, ut praesentes via cursoria ad ecclesias archipresbyteratus *N.* oppido expédiantur. Dabantur in arce nostra Brunsbergae, die 21-ma mensis novembris, anno Domini 1771-mo.

Rękopis Muzeum XX. Czarotoryskich w Krakowie, nr. 781, s. 57.

14.

Rada Senatu 1773 roku.

Stanisław August z Bożej łaski Król polski, Wielki Książę litewski, ruski, pruski, mazowiecki, żmudzki, kijowski, wołyński, podolski, podlaski, inflancki, smoleński, siewierski i czerniechowski.

Wielebny w Bogu uprzejmie Nam miły.

Wrodzona dobra powszechnego miłość Nasza, a żadną nieskazaną prywatą, staranie około tej Rzeczypospolitej, której z Boskiego zrządzenia przez zgodną i wolną elekcją zostaliśmy królem, pozwalały Nam sprawiedliwej nadziei spokojno szczęśliwego nad ukochanym narodem Naszym panowania. Znając iż ten kraj tylko szczęśliwym być może, w którym dozór rządowej Rady, jednostajnie czynny, łączy dojrzałość zdania z powagą prawności, a znajdując te obydwie zaszczyty w naszym Senacie tej naszej Rzeczypospolitej, postanowiliśmy za przykładem najslawniejszych poprzedników Naszych, również z Nami na łonie tej Ojczyzny wypiełgowanych, zasiadać co tydzień na Radzie Senatu. Przez część niemalą pierwszych dwóch lat panowania Naszego, ten zwyczaj ciągle jednostajny stał się razem i zamierzeńiom Naszych ku dobru publicznemu dowodem, i śródkiem początkowego onegoż zakwitnienia. Lecz wprętcę los zawisny pomyślności Naszych rozwinawszy jadowite zawiązki, które chciwość zazdrosna niezgody ręką zasiała, tę wspólność częstą myśli i prac Naszych z Senatem uczyniły niepodobną. Wznawiać rozkład ostatnich stopniów, któremi nieszczęścia krajowe do straszego doszły kresu, o który dziś rzecz idzie, byłoby tu niewczesnym. To Nam więc tylko teraz przychodzi obwieszczać Uprzejmości Waszej, iż po nastąpionych jednosłownych deklaracjach, któremi Nam trzy dwory sąsiedzkie zapowiedziały zajęcie ich wojskami tych prowincyj Rzeczypospolitej Polskiej, które sobie przywłaszczają pretendując, zgromadziliśmy na dzień szósty października Radę senatorów na ów czas boku Naszego bliskich, z których zdania, w odpowiedzi Naszej tu wraz z deklaracjami przyłączonej, na dniu 17 *octobris* prowizjonalnie założyliśmy uroczystą protestacją przeciw wszelkim postępkom tych trzech dworów prawi i interesom Rzeczypospolitej przeciwnym. A jako na tejsze Radzie zasiadający, dopraszali się u Nas o wezwanie zupełnej wszystkich senatorów liczby, na rozwałę i wybór dalszych ku ratunku Ojczyzny potrzebnych czynności, My chętnie skłaniając się do tak przyzwoitego okolicznościom zdania, naznaczamy wielką Senatu Radę na dzień pierwszego marca w roku przysłym 1773, żądając po Uprzejmości Waszej, abyś za odebraniem niniejszego listu okólnego, do boku Naszego stanąć nie zaniechał na termin wzwyz wyrażony, jako zupełnie wystarczający dojściu do wiadomości Waszej wezwania Naszego i onemuż przez Was zadośćuczynieniu. Przybędziesz Uprzejmość Wasza tutaj dla obmyślenia potrzeb publicznych wraz z tym królem, którego

Wszehmocna Ręka osadziwszy na tronie utwierdzić na nim raczyła, prawie cudem ratując życie jego z pomiędzy rąk świętokradzkich, z których moc ludzka wyrwać go zdała się już niedołączną. Ujrzyś Uprzejmość Wasza własnymi oczy przeświadczające dowody, jakośmy w żadnej chwili, żadnego nie zaniedbali starania dla odwrócenia nieszczęśliwości, pod któremi ten naród wtedy najciężej jęczyć począł, gdy potwarców przewrotność śmiała własne kroki temu przypisywać, którego dostojęństwo zazdrosną ich jedynie srożyło zawziętość; wtedy gdy też przewrotność zapamiętałych zapędów łańcuchem uniosła się na koniec aż na obwieszczenie bezkrólewia i rozkazanie królobójstwa. Wzdrygnęły się wszystkie serca cnotliwe; każdy dobry obywatel zapłakał nad plamą narodu krwią pana własnego niewinną zbrozonego. Bogdajby tak ciężkich ucisków dotkliwość tym przecię słodzić sobie mogliśmy, żeby przynajmniej z senatorów żaden w nieprawne przeciw osobie i dostojęństwu Naszemu wchodząc związki, sam sobie do boku i Rady Naszej dobrowolnie przystępu nie był zatamował. Aliści, kiedy leczyć nie jątrzyć rany krajowe jest Naszym zamierzeniem, oświadczamy, że ktokolwiek z senatorów będący w mieniającej się konfederacji związku, onego się autentycznym i do Naszej wiadomości podanym zrzecze recesem, przy jasnym wyznaniu winnej Nam życzliwej wierności, nietylko być może pewien darowania od Nas urazy, ale i bezpiecznego w kraj ojczysty i tu na miejsce Rady przybycia. Niech ci, których nieszczęsny skutek przeszłych błędów od urzędu, Ojczyzny i pana dalekimi uczynił, powracają na głos króla i ojca, który winnych znać nie chce, gdziekolwiek obaczy winę swą z żalem wyznawających, tych zaś wszystkich żąda mile przytulić, którzy poznawszy w domowych niechęciach wszystkich klęsk naszych źródło, nieinaczej odtąd zamysłają skutecznie i pomyślnie ratować wiarę, Ojczyznę i wolność, tylko wspólnie z królem tak szczerze do tych najdroższych zaszczytów przywiązany. Te jednostajne żądania Nasze są celem istotnym przyszłej Rady Wielkiej, na której Uprzejmość Wasza dla łaski Naszej królewskiej i z obowiązku urzędu swego na dniu naznaczonym znajdować się będziesz. Zatem Uprzejmości Waszej wszystkiego dobra od Boga życzymy. Dan w Warszawie, dnia III miesiąca grudnia roku Pańskiego MDCCLXXII, panowania Naszego IX roku.

Stanisław August Król.

Po podpisanym liście niniejszym, odebraliśmy deklaracją od trzech potencyj jednosłowną także tu przyłączoną pod datą 4 *decembris*, której wyraził gdy nam doniesiono, że najbardziej z okazji przedłużonego terminu *Senatus consilii* pochodzą i żeby Nam ten zarzut sprawiedliwie uczyniony być nie mógł, żeśmy przez zaciętość w małej rzeczy pomnożyli nieszczęśliwości krajowe, z tych racyj niniejszym przypisem obwieszczamy Uprzejmość Waszą, że przybliżamy termin Wielkiej Rady, naznaczając onę na dzień ósmy miesiąca lutego roku przyszedłego 1773, na który stanąć tu do boku Naszego

nie omieszkanie dla łaski Naszej królewskiej i z obowiązku urzędu swego.

Stanisław August Król.

Archiwum biskupie w Frauenburgu, sygn. D. 112 (121), k. 169 r. — 170 v.

XIII.

IGNACY KRASICKI: OPIS HOŁDU W KRÓLEWCU.

Bawiłem się wtenczas przy stryju moim księciu biskupie warmińskim w Heilsbergu, gdy doszła nas wiadomość o śmierci Fryderyka II króla pruskiego, przypadła dnia 18 sierpnia 1786 roku. Tego monarchy wielkie czyny wszystkim wiadome, równą stałość i wielkość umysłu, którą można było widzieć w ciągu jego życia, w ostatnich momentach okazywał, śmierci wcale się nie lękał. Ostatnie prawie jego uczucie było następujące. Lubił charteczki angielskie i te w swym pokoju miewał zawsze; gdy już będąc bardzo słabym, mało co mówić mógł, i w spokojności tylko końca życia czekał, suchka skoczywszy ze stołka hałas uczyniła, król rozumiejąc, że jej się co złego stało, rzekł: „Podnieście ją i czynicie jej wygodę, aby jej dobrze było“. Kilka dniami zaś wprzód, gdy mu przyniesiono jakieś papiery do podpisania, wziął pióro, chcąc podpisać, nie mogąc zaś, rozgniół pióro, mówiąc po francusku. *Je ne veu plus, et je ne peu plus.* Gdy się rozeszła wieść o śmierci królewskiej, różne skutki w różnych czyniła, nikt jednak łez nad wielkim tym człowiekiem wtrzymać nie mógł; nie we wszystkich jego poddanych te łzy równie szczere były. Brandenburczykowie, Pomorzanie żalowali go szczerze, bo i on im najwięcej świadczył. Co Prusaków dawnych, to nie lubił mając do nich złe serce odtąd, jak się Moskalom i nie bardzo jeszcze przymuszeni poddali, często ich niedźwiedziami nazywał, przeto też i oni go nie nadto żalowali. Co w nowo zabranych Prusakach, różne były zdania, najbardziej ich cieszyła nadzieja nowego panowania. Książę żalował go szczerze, prawda, że nie miał mu mieć za co wdzięczności, odłączonym będąc od Ojczyzny i straciwszy tyle intraty przez zabór biskupstwa warmińskiego. Fryderyk poznawszy go wielce polubił, często z nim obcował, wiele razy do siebie do Potsdamu przywołał i świadczył mu nawet; jednego razu mu piędziesiąt tysięcy talerów dał. Odpowiedź jedna księcia biskupa mocno się królowi podobała. Raz był dyskurs o zbawieniu i o niebie, król tedy mówił: żem bardzo kontent, że mam przy sobie biskupa katolickiego, bo gdybym razem z nim umarł, skryłbym się pod jego płaszczyk i tak do nieba z nim wkradłbym się. Książę odpowiedział: „Chętniebym tę przysługę WKMości uczynił, lecz to bieda, że płaszczyk bardzo ścięty i nie wystarczyłby na zakrycie WKMości“. Podobała się ta odpowiedź królowi, i w kilka dni tę sumę, którą wspomniał, księciu wyliczyć kazał. Wiele innych prezentów i dystynkcij czynił dla niego król, przez co po części

i zapomniana była strata dawnych intrat. Miał dawniej książę biskup warmiński intraty roczniej 500.000 zł. polskich, po zabranii zaś kraju nie miał jak 200.000 zł. pol. ze wszystkimi obwencjami.

Wszystkie powieści króla pruskiego przy śmierci są fałszywe, ani przy jego śmierci był następcą tronu, ani żadnych dyspozycji przy śmierci król mu czynił, na dwa dni tylko przed zgonem kazał jednemu ze swych sekretarzów po śmierci swojej oddać klucz od biura sukcesorowi, w którym najważniejsze znajdowały się papiery. Gdy skonał, dano znać następcy, który w innym pałacu potsdamskiego znajdował się apartamencie. Gdy przyszedł do pokoju, gdzie ciało króleskie leżało, rzewnie zapłakał; dał mu znać o śmierci doktor Zelle, doskonały w swej sztuce człowiek, wiele także innych talentów posiadający. Był on dawniej księcia biskupa warmińskiego doktorem i bardzo był od niego kochanym i szanowanym, jako też był bardzo konsyderowanym od nieboszczyka i terażniejszego króla, których był nadwornym doktorem; jego dzieła światu uczoneму są dobrze znane. Był przy królu minister Hertzberg, uczeń w polityce wielkiego Fryderyka, od niego do wszystkich interesów zażywany, świadomy przeto wszystkiemu, temu nowy król, znalazłszy na stoliku order orła czarnego, włożył na szyję mówiąc: „Słodzę sobie zaś stratę wielkiego poprzednika, twoje zasługi i zdatność tym honorem nadgradzając“. Ten minister Hertzberg szlachetnego był rodu, lecz ubożego, z Pomeranii, przez swój rozum i zdatność doszedł stopień ministra do interesów zewnętrznych, przez ożenie się z wdową Kniphauzenową znacznego dopiął majątku. Poznałem go w Królewcu podczas bytności królewskiej; jest miernego wzrostu, dość otyły, na twarzy przystojny, w obcowaniu miły, ale niewiele mówiący. Nazajutrz po śmierci Fryderyka, odbierał powinszowania nowy król od Potsdamu, później od Berlina. Wkrótce potem dowiedzieliśmy się, że przyjedzie na dziewiętnasty dzień września na odebranie hołdu do Królewca. Ta wiadomość wtrzymała księcia, że nie jechał do Berlina, do czego już wszelka była gotowość i ja miałem być towarzyszem podróży; bardzo tedy nie byłem kontent, że książę do Berlina nie jechał, byłbym bowiem widział tak piękne miasto, poznałbym się był z wielą dystyngwowanymi osobami i z familją królewską. Nadgrodziłem to ja sobie po części bytnością z księciem w Królewcu, ale niezupełnie.

Na kilka dni przed przybyciem królewskim przyjechaliśmy; byłem dawniej już w Królewcu, znałem dobrze miasto. Królewiec w najpiękniejszym jest położeniu, dzieli go kilkoma korytami rzeka Pregel, nie tak szeroka jak głęboka; z Polski do Królewca wiele wicin nią przybywa z potażem, od Hafu także przybywają małe okręciki, które przy moście Zielonym stawają, te wiele towarów z Królewca na morze wyprowadzają. Jest także dwa jeziora w okręgu miasta, które otoczone są pięknymi ogrodami; przez środek jednego jeziora jest mostek, z którego najpiękniejszy widok ujrzyć można. Ulica do Zielonego mostu idąca najpiękniejsze zamyka w sobie

kamienice. Kościołów jest kilkanaście; dawna katedra biskupów katolickich sambieńskich, gmach gocki, starożytnością ciekawy. Katolicki nowy kościół zewnątrz ładniejszy niż wewnątrz. Zamek królewski gmach okrutny, jedna część tylko jego dokończona. Apartament królewski nie najspanialszy, inne także niemeblowane. Zamek jest czworograniasty i obszerne w sobie zamyka podwórze, jedna jego część zamyka w sobie na dole kościół luterski, dosyć obszerne, nad całym zaś tym kościołem jest nadzwyczajnej wielkości sala na dwieście kroków długa a na sześćdziesiąt szeroka. Jechał król z Berlina na Elbląg, Bronsberg, gdzie imieniem kapituły warmińskiej witał go ksiądz Pepelmann, dziekan katedralny, uczony człowiek, przyjaciel książeży. Wjeżdżał król do Królewca o godzinie drugiej, konno wyjeżdżali przeciw niemu znaczniejsze wojskowe osoby, garnizon zaś ani pieszy ani konny nie wychodził, mają bowiem przywilej mieszczanie i kupcy, że gdy król, a dawniej książęta na odebranie hołdu wjeżdżali, oni formowali gwardją strojno ubraną (mieli bowiem zwierzchnią suknię ponsową, suto szamerowane spodnie i kamizelkę palie). Cech także rzeźniczy ma przywilej wprowadzać króla konno z dobytymi toporami. W tłumie tedy gminu i w odgłosie radosnych okrzyków: wiwat, król wjechał na zamek, gdzie na niego czekały pierwsze królestwa osoby. Przejeżdżał przez ulice od Zielonego mostu do zamku idące, gdzie najwięcej dam i obywatelów na ten wjazd patrzących się było. Ja znajdowałem się w kamienicy Szeresa, jednego z najbogatszych kupców królewieckich, było wielu ze mną Polaków i dam nie mało grzecznych i pięknych, między którymi baronowa Strele pierwszeństwo miała. Zjazd był wielki natenczas w Królewcu, prócz bowiem zgromadzonego państwa znaczniejszego z Prus dawnych i nowych, z każdego dystryktu wysyłano dwóch deputowanych dla wykonania przysięgi, to ze szlachty. Z miasta zaś z każdego jednego urzędnika a drugiego mieszczanina wybierano. Z wsiów także po dwóch sołtysów posyłano. Z duchowieństwa katolickiego po dwóch księży z dekanatu i dwóch mnichów z klasztoru, z protestanckich także pastorów po dwóch z dekanatu. Z Prus polskich znaczniejsi deputaci byli: Mielżyński, pisarz koronny, bogaty człowiek, ale też z majątku tylko konsyderowany, Ksawery Działyński, wojewodziec (!) grzeczny i uczony człowiek, miał między niemi najwięcej znaczenia i dla swoich talentów i że posiadał najlepiej z nich języki. Przytym był śmiały i dworskich rzeczy świadom; przymówił się był z Finkensteinem, kanclierzem pruskim, a to o to. Prosil go deputowani, aby ich próśby królowi prezentował, w tych zaś żądali, aby byli przypuszczeni do równych praw i prerogatyw, jakie mają dawniejsi pruscy szlachta; nie wiedzieć z jakich przyczyn Finkenstein żądaniom deputowanych zadosyć nie uczynił. Widząc tedy, że od niego pomocy nie mają, udali się, na czele swoim mając Działyńskiego do Hertzberga ministra, który chętnie im przyrzekł swoje wstawienie się, jakoż wkrótce łaskawą odebrali od króla na żądania swoje rezolucją, co

Finkensteina mocno zmartwiło. Starszy brat Działyńskiego ma za sobą Woroniczównę, naszą krewną. Inni deputowani z nowych Prus byli Godzimirski, kasztelan elbląski, brat kanonika warmińskiego, Piwnicki, miecznik i synowiec jego szambelan i innych kilku szlusznych (!) ludzi. Gdy król zsiadł z konia w zamku, przywitani się z nim przytomni tam panowie: nasz książę biskup, chełmiński, graf Hohenzollern z zacnego bardzo domu i krewny nawet królewski, był także opatem oliwskim i peplińskim. Bywał on jeszcze często w Heilsbergu, gdy był koadjutorem i zabrał przyjaźń z całą familją. Znajdowali się tam także książę holsztyński, graf Greben, ochmistrz, graf Denhof marszałek, graf Finkenstein kanclerz pruscy i wielu innych dystyngwowanych osób. Tych król wszystkich jak najgrzeczniej przywitawszy, zaraz na obiad zaprosił. Z księciem jak najgrzeczniej obszedł się, po prawej ręce koło siebie posadził i z nim najwięcej rozmawiał, nie można bowiem inaczej mówić (!), że obcowanie z księciem jest każdemu bardzo miłe. Chcąc sobie wyobrazić osobę króla pruskiego Fryderyka Wilhelma, trzeba sobie wystawić człowieka bardzo wysokiego i dość proporcjonalnie otyłego (był on dawniej otylszym, ale natenczas schudł), już miał lat czterdzieści i dwie (!), twarz jeszcze dość młoda wydawała się, oczy ma siwe, piękne, łysina tylko bardzo wielka szpeciła twarz, z tym wszystkim figura i postać piękna i spaniała. Do tego powagę bez przysady umiał utrzymać. Takim był co do osoby; co do jego charakteru, rozumu, przymiotów takie jest moje zdanie. Nie miał on dowcipu, nauki, rozumu, jaki miał jego poprzednik, ale miał zdrowy naturalny rozsądek, nie aplikował się do nauk, ale nie był bez wiadomości. Z natury był prędki i w gniew wpadający, wielka jednak dobroć serca wstrzymywała w nim ten zapęd, miłosierny, sprawiedliwość kochający, bogobojański niż jego poprzednik i obowiązki religii zachowujący. Co mu zarzucić można, to że leniwy i nie nadto do interesów aplikujący się, szczęście dla niego, że znalazł systema rządu wewnętrznego i zewnętrznego ustalone biegłością Fryderyka Wielkiego i ministrów, zdolny do utrzymania tej maszyny, mniej także oszczędnym, jak poprzednik, pokazał się. Co zaś najnaganniejszego w nim postrzec można, jest rozpusta, która i zdrowie jego rujnuje i od powinnych prac odwodzi.

W dzień pierwszy bytności króla w Królewcu była w wieczór iluminacja w tych ulicach, przez które król przejeżdżał, jadąc do grafa Grebena na asamble; tam wszystkie dystyngwowane osoby znajdowały się. Dzień dziewiętnasty września był wyznaczony na uczynienie hołdu. O godzinie ósmej zrana zeszła się wszystka szlachta i deputowani do kościoła zamkowego i tam czekali znaku, kiedy wyjść mieli. Tymczasem w pokojach królewskich przysięgali pierwsze królestwa osoby: biskup, ministrowie, generałowie; gdy dano znać, wyszli wszyscy z kościoła. Na dziedzińcu zamkowym dwa były zrobione oddziały, w których jednym znajdowali się deputowani Prus wschodnich, w drugim Prus zachodnich; te miejsca zajmowali tylko szlacheckich deputowanych i duchownych,

miejscy i więcej osobno stali. Od pokojów zamkowych wychodził balkon suknem czarnym przykryty, w środku jednak stało krzesło z insygnjami królewskimi. Na tym balkonie znajdował się król z ministrem Hertzbergiem, biskupami i generałami. Przez cały czas bawienia się królewskiego, prawda, że i na dłuższy czas naznaczona była żałoba po Fryderyku II, wojskowi, sztaboficerowie mieli spodnie i kamizelki czarne, na szpadzie i kapeluszu krepą; tak był król ubrany, mając zwierzchnią suknię mundur swego regimentu, cywilni zaś zupełnie czarne, kirowe nosili suknie, pończochy wełniane, trzewiki zamszowe, dla dystynkcji szlachty od mieszczan, szlachta nosiła plerezje. Gdy się wszyscy na miejsca swoje zgromadzili, miał mowę do króla od Prus zachodnich graf Szreter w języku niemieckim, po tej nastąpiła druga mowa imieniem Prus wschodnich do króla miana przez grafa Denhofa. Po skończonych tych mowach imieniem królewskim mówił minister Hertzberg. Bardzo łaskawie oświadczając przychyłność króla do narodu, przyrzekając imieniem jego łaski dla dobrych swoich poddanych Prusaków. Dały się po tej mowie słyszeć okrzyki wesołe: wiwat nasz dobry król! co króla prawdziwie radowało i widać było we łzach radosnych szczere jego uczucie, niemniej także szczere było i narodu życzenie, w nim bowiem od dawnego czasu wielkie pokładali nadzieje. Nastąpiło potem czytanie przysięgi głośne przez dwóch sekretarzy, jedno po niemiecku, drugie po łacinie. Wszyscy zaś deputowani powtarzali głośno, podniesione mając w górę ręce z dwoma palcami. Po skończonej przysiędze nastąpiło czytanie łask, które król czynił dla wielu osób. Dał najprzód dyploma na hrabstwo Hertzbergowi i innym pruskim obywatelom, Polaków także tym tytułem zaszczycił, jako to: hrabiami byli uczynieni Ksawery Działyński, Przebendowski, Mielżyński, baronami zaś Piwnicki i Godzimirski, niemniej także tych samych szambelanami poczynił, wiele także familij pruskich nobilitował. Po przeczytaniu promocyj znowu okrzyk: wiwat król! nastąpił. Rozeszło się potem całe zgromadzenie i udało się do kościoła, gdzie śpiewano *Te Deum laudamus*, w tymże samym czasie także śpiewano we wszystkich kościołach miasta, niemniej strzyłano z harmat i między pospólstwo rozrucano pieniądze. Zaproszono wszystkich deputowanych na obiad, pierwszej zaś dystynkcji osoby do królewskiego stołu. Dla deputowanych było kilka stołów, przy których osobno szlachta, duchowni, mieszczenie siedzieli. Po obiedzie rozdawano medale najpierwszym osobom złote jak talar duże, szlachcie srebrne, talarowe, innym jak złotówki. Z jednej na nich stronie był biust królewski, z napisem dnia i roku, w którym na tron wstąpił, z drugiej był napis: *Nova Spes Regni*. Miałem ja wszystkie medale i na śmierć Fryderyka Wielkiego i na wstąpienie i wszystkich prowincyj hołdy nowemu królowi czynione, alem je wszystkie ofiarował Stanisławowi Szczęsnemu Potockiemu, naówczas wojewodzie ruskiemu, prawdziwie podściwemu i wielkiemu w Ojczyźnie obywatelowi. Strasznie się później o nim tu opinja odmieniła, nie wchodzę w szłuszność (!)

lub w niesprawiedliwość onej. Cierpiąc wraz z naczelnikami partyj przy końcu Ojczyzny naszej na czele kraju będącemi, nie wymawiamy sobie błędów przeszłych, przynajmniej słodźmy momenta w domowym pożyciu, zapominając zdrożności wypadłe.

Wieczór były asamble na pokojach królewskich dwie godziny trwające, reszta czasu król u siebie strawił. Nazajutrz zrana odprawiła się musztra całego garnizonu królewskiego na miejscu zwanym Ogród królewski, pięknie go tam było widzieć, wszystkich wzrostem przewyższał. Przez cały czas bytności swojej dawał król wielkie obiady, na które zapraszał z szlachty pruskiej i Polaków prawie wszystkich. I ja miałem honor jeść u króla jegomości i być świadkiem jego apetytu dobrego; pił najwięcej wino burgundzkie. Dla Polaków był bardzo grzeczny, osobliwie dla naszego księcia. To tylko dziwiło wszystkich, iż tak łaskawym będąc i tak wiele oświadczeń czyniąc nie dał mu orderu orła czarnego, który order wkrótce Hohenzollernowi biskupowi chełmińskiemu konferował; może to dlatego uczynił, że nasz książę miał dwa polskie ordery, a biskup chełmiński żadnego. Wieczór tego dnia cały Królewiec był iluminowany. Każda kamienica sadziła się na przepyszniejszą iluminację. Dom kupca Szeresa najładniej był iluminowany, co zaś najciekawszego było do widzenia tego dnia, było witanie króla od Akademji. Najprzód bowiem znaczniejsi z akademistów wybrali z siebie gwardją i sprawili sobie mundury białe z wyłogami niebieskimi, szamerowanemi, tych było ośmdziesiąt na dzielnych koniach, jechali parami, prowadził ich młody graf Greben, koło nich szli z rozpalonemi pochodniami najęci do tego żołnierze. Za tą jazdą szli inni akademiści, nie w mundur ubrani, bo ich mnóstwo było, także parami szli, a mieli na swoim czele młodego grafa Szliben, żołnierze z pochodniami także im asystowali, każda klasa miała przed (?) baldachimem suto ustrojone *carmen*, czyli wiersze do króla; wyszła ta parada z Akademji i szła najprzód na powitanie króla do zamku, wieczór zaś już ciemny wychodzili dla powiększenia oświecenia i dla zrobienia piękniejszego widoku, jakoż śliczny widok ta procesja robiła i dla jej widzenia mnóstwo państwa i pospólstwa schodziło się. Przyszedłszy na zamek pryncypały, to jest Greben i Szliben, mieli do króla mowy, na które grzecznie odpowiedziawszy, zaprosił ich do sali moskiewską zwanej, gdzie mieli dla siebie przygotowany podwieczorek. Ten zjadłszy, znowu cała ta parada przechodziła przez pryncypalne ulice miasta, ładnie im się ta parada udała i prawdziwie rzecz była ciekawa do widzenia. Dnia dwudziestego pierwszego września znaczniejsi szlachta, duchowni i wojskowi byli od króla zaproszeni na kolację do sali moskiewskiej wraz [z] żonami i córkami. O godzinie szóstej wieczór zjechali się wszyscy, sala była iluminowana, stół był w podkowie na pięćset kilkadziesiąt osób nakryty i u tego stołu wszyscy siedzieli. Imainować sobie można, jak wielka sala, gdy jeszcze ćwierć jej była próżna. Gdzie stół był, przy którym król z dwudziestą czterema osobami grał w *lotto dauphin*, stolików także było kilka-

naście, przy których różne gry grano. Znaczniejsze damy były księżna holsztyńska z domu grafówna Szliben, siostrzenica grafa Lendorfa, grzecznego bardzo i miłego człowieka, wielkiego przyjaciela i sąsiada naszego księcia; mieszka ten graf w Sztynorcie, o kilka mil od Heilsberga, bywa często u księcia i on też u niego; odprawował wtenczas funkcją szambelana przy królu. Grafowa Keiserlingowa, szluzna (!) bardzo kobieta, Stuterejmowa przeszłego komendanta Królewca żona, grafowa Lendorfowa, Grebenowa, Szlibenowa, Denhofowa, Henklowa, Szwerynowa, Ingelslebenowa i innych wielu. Pięknością celowali Stuterejmowa młoda, córka Anhalta, komendanta naówczas Królewca, wkrótce potem był on odmieniony, a na jego miejscu był uczyniony generał Platen, który posiadał zaufanie Fryderyka Wielkiego, podczas zaś homagjum król dał mu order orła czarnego, baronowa Strelle, także piękna kobieta i innych kilka, których nazwiska przepomniałem. Piękny był widok patrzeć się na tyle siedzących u jednego stołu osób. Król sam pił zdrowie narodu, nawzajem damy i mężczyźni z okrzykiem radosnym, który w murach bardziej się wydawał, wypijali za zdrowie królewskie. Jeść było bardzo dużo, wina dodawano, co się nam Polakom podobało, wypróżnialiśmy kielichy i prawdziwie kontenci byliśmy z uczyty, można mówić królewskiej. Po kolacji król zabawił się trochę stojąc, dokończywszy zaś swojej partji, oddalił się do swych pokojów, kompanja także rozchodzić się zaczęła, zupełnie będąc kontenta z łaskowości i popularności królewskiej. Zapomniałem dodożyć przy rozdawaniu łask królewskich, że znowił zwyczaj zaniedbany przez poprzednika swego rozdawania urzędów królestwa, jakoż ochmistrzostwo dał grafowi Grebenowi, marszałkostwo grafowi Denhofowi, kanclerstwo Finkensteinowi. Dzień dwudziesty drugi września strawił król na dyspozycjach różnych, dopiero wieczór znajdował się na kolacji u grafostwa Keiserlingów, gdzie wszystkie znaczniejsze osoby znajdowali się; po wieczerzy bawił dosyć długo, nareszcie ze wszystkimi jak najgrzeczniej pożegnał się, bo miał nazajutrz rano wyjeżdżać. Jakoż i odjechał bez żadnej parady, ukontentował wszystkich Prusaków swoją łaskawością i prawdziwie zasłużył sobie na ich miłość i postępując z nimi z dobrocią i wiele im łask zrobiwszy. I to znak jego dobroczynności i tolerancji: postrzegłszy mnichów Reformatów i Kapucynów, którzy także, jak deputowani z konwentów poprzychodzili, pytał się, czy znaczne mają fundusze, a dowiedziawszy się, że żadnych nie mają i tylko z jałmużny żyją, posłał im trzysta friedrichdorów na konwenta, wielu także ubogim wiele dobrego porobił. Odjechał król na Bronsberg, gdzie go nasz książę odprowadzał; pięknie się z nim pożegnał i przyrzekł mu swą łaskę, jakoż wkrótce potem powiększył mu jego pensją czterema tysiącami talerów rocznie. Jechał na Elbląg do Oliwy, opactwa ks. Hohenzollerna, biskupa chełmińskiego, gdzie był spaniale przyjmowany; nadgradzając mu jego ludzkość dał mu order orła czarnego; stamtąd król prosto do Berlina odjechał. Ja tego samego

dnia, kiedy król z Królewca wyjechał, z moim stryjem księdzem kanonikiem Karolem, który był z swego dekanatu deputowanym, wyjechałem i prostośmy do Heilsberga zajechali, gdzie też wkrótce i książę nadjechał. Książdz kanonik Marcin, słabym naówczas będąc, nie znajdował się na hołdzie w Królewcu. Ja potem, zabawiwszy się kilka niedziel w Heilsbergu, pojechałem do Warszawy na Sejm pod laską Gadowskiego odprawiony.

Rękopis Archiwum hr. Krasickich w Bachórcu.

XIV.

KORESPONDENCJA KRASICKIEGO Z STANISŁAWEM AUGUSTEM.

1.

Stanisław August do Krasickiego.

Wielebny uprzejmie Nam miły.

Oznajmienie w liście Uprzejmości Waszej o pięknych początkach Trybunału lubelskiego, z pilnością sędziów do akceleracji sprawiedliwości, mile i wdzięcznie przyjąwszy, jako się spodziewać należy, że dalsze ich starania do publicznej stosowane będą satysfakcji, tak i o Naszym stąd upewniamy ukontentowaniu. Że zaś doniesiono Nam, jakoby Uprzejmość Wasza zażywałaś imienia Naszego do pomocy w sprawie księdza Rościszewskiego¹, mamy to w podziwieniu, z przestrogą, ażebyś tych sposobów, jeżeli były, zaniechał, będąc mocno w sobie przeświadczonym, że nie chcemy nigdy, aby powaga Nasza królewska obracana była na zatrzymanie należytej komukolwiek sprawiedliwości i ukrzywdzonym satysfakcji. A teraz dobrego zdrowia do usługi publicznej, do której chwalebne sprawowanie masz wrodzone przymioty i dostateczną sposobność, potrzebnego, Uprzejmości Waszej z serca życzymy. Dan w Warszawie, dnia 21 lutego 1765.

S. A. K.

Adres: Do Wielebnego hrabi Krasickiego, Prezydenta Trybunału lubelskiego.

Koncept.

2.

Stanisław August do Krasickiego.

Wielebny uprzejmie Nam miły.

Pokazana *in exercitio* prezydencji Trybunału lubelskiego cnotliwość, umiejętność i właśnie przyzwoite tej funkcji przymioty

¹ Kajetan Rościszewski, żonaty z rodzoną siostrą Krasickiego, Marjaną, po jej śmierci obrał sobie stan duchowny.

Uprzejmości Waszej, niewątpliwą Nam zostawiają nadzieję, że jakieś zaczął w Lublinie, tak do końca we Lwowie na powszechną estymacją zarabiać będziesz, a przeto nikt lepiej nad Uprzejmość Waszą i sam przeniknąć potrafi i drugim w zdarzających się okazjach objaśnić, jaka jest myśl i żądza Nasza względem sprawowania sprawiedliwości.

Nie dość jest dla zupełnej sławy sędziów szpetnego ujść korupcji zarzutu, i tego trzeba koniecznie, aby z pojęcia i przeświadczenia własnego wotując każdy, cudzemu zdaniu żadnemu swego ślepo nie poddawał ani go trefunkowi nie powierzał, lecz niemniej to jest szkodliwym sprawiedliwości i umniejszającym te poważanie, które sobie sąd każdy jednać powinien *in publico*, kiedy z powziętej bez słusznej przyczyny jakowejś opinii wzmaga się między kolegami nienawiść. Póki żadnym postępkim współsędzia nie pokazał chęci *dominandi imperative* drugim, brać go za cel żwawego jemu w każdej materji sprzeciwienia jest to właśnie rozrywać sąd na partje. Bo atakowany a niewinnie musi koniecznie myśleć o sobie, musi upewniać sobie przyjaciół, którzyby zdania jego broniąc, wraz i osobę bronili. I lubo zdanie jest sprawiedliwe, cóż to już za sąd, gdzie przy dobrej stronie sędzia nie dlatego obstawa, że dobra, ale dlatego, że ten kolega o to prosił. A do takowych związków ten przynagła, który niesłusznej suspicji powodem pierwszy przedsiębierze postać cenzora srogiego tam, gdzie jeszcze nie-masz grzechu. Pilna w słuchaniu sprawy atencja i własne summienie jedynym wołającego być powinny prawidłem. I ten jedyny jest dobrego sędziego prawdziwy punkt honoru. Wtedy będzie szczęśliwa Polska, kiedy wzajemne w kolegach cnoty poznanie, miłą płodząc jedność i konfidencją, pozwoli wszelkim zgromadzeniom a osobliwie trybunałom przypisać po prawdzie: *Pax et Justitia osculatae sunt!* Nadto nic nie życzę jako urodzony Polak i żadnej po sędziach nie wyciągam jako Król od siebie dependencji, żadnej nie mający racji partykularnego do trybunałów interesowania się, ale to kładę w obowiązkach Moich, tym tylko przyszedłego łask szafunku zachować nadgrode, którzy z funkcji prawdziwie dobrych sędziów dank odniosą. Co wyraziwszy, kończę, Uprzejmości Waszej dobrego od Boga życząc zdrowia. Dan w Warszawie, dnia 10 kwietnia 1765.

S. A. K.

Adres: Wielebnemu księdzu hrabi Krasickiemu kustoszowi lwowskiemu, prezydentowi Trybunału koronnego Prowincji małopolskiej, uprzejmie Nam miłemu, we Lwowie.

Koncept, którego pierwszy ustęp pisany ręką króla.

3.

Do Stanisława Augusta ¹.

Najjaśniejszy Panie!

Największe umartwienie pisarza, zły skutek pisma, Najjaśniejszy Panie, po cóż czytać? po co czynić obserwacje, po co je czynić doskonale, sprawiedliwe, dokładne? Wszystko to daje znać, iż Wasza Królewska Mość w zastarzałym nałogu trwasz i, mimo moją usilność, poprawić się bynajmniej nie myślisz; a ponieważ ten nałóg jest jeden z najniebezpieczniejszych, nie ręczę Najjaśniejszy Panie, jeśli mnie moja żarliwość o dobro publiczne do powtórzenia raz już nieskutecznego lekarstwa nie przywiedzie. Nim jednak do tego przyjdzie, pozwolisz Wasza Królewska Mość, żebym z tą wierną i szczerą przestrogą złączył oświadczenie powinne niewygastej wiekiem wdzięczności i głębokiego respektu, z którym mam honor zostawać Waszej Królewskiej Mości Pana Mego Miłościwego najobowiązańszym i najniższym sługą

Krasicki.

W Helsbergu, 20 marca 1779.

4.

Stanisław August do Krasickiego

d. 31 julii 1780.

Mości Książę Biskupie Warmiński.

Nadgradza Mi poniekąd sztycharz Mój menniczny za to, że wygotować nie mógł przed wyjazdem WKsMci medal Jemu odemnie destynowany², gdy Mi go przynosi dziś właśnie w sam dzień imienin WKsMci.

Niechże to będzie wiązaniem a oraz wyrazem szczerzej myśli Mojej. Wart jesteś zaiste, ażeby o Tobie powiedziano, iż:

GODNEGO CHWAŁY MĘŻA ŚMIERCI MUZA BRONI.

Więc to, co dla innych mogło być podchlebstwem, dla WKsMci istną tylko jest sprawiedliwością.

Choćbym w WKsMci nie znał przyjaciela Mego, choćbym osobiście z Nim nigdy nie obcował, dość na tym, że dzieła Jego czytał, ażebym tak o Nim sądził, jak ten medal mówi. Ale czego tenże medal nie wyraża, niech Moje pióro zaświadczy, to jest, że zachowuję w sercu tkliwym te rozmowy, któremiś WKsMość i Siebie

¹ Odpowiedź na list królewski z d. 4 marca 1779 r., wysłana za pośrednictwem Husarzewskiego. Por. list Husarzewskiego do Ogrodzkiego z d. 26 marca 1779 r.

² Na wierzchniej stronie medalu, o którym mowa, widać popiersie Krasickiego, otoczone napisem: IGNATIUS KRASICKI PRINC. EPISC. VARM. N. A. MDCCXXXV, na rewersie wieniec laurowy, w nim zaś następujące słowa: DIGNUM | LAUDE VIRUM | MUSA VETAT | MORI. | S. A. R. F. F. | A. MDCCCLXXX. Medal wykonał Jan Filip Holzhäuser.

razem i Mnie rozrzewnił w ostatnich dniach bytności swojej u Mnie. Właśnie Mi się zdaje, jakobyśmy uroczyściej odnowili te przyjazne związki, które Nas od tylu lat łączyły, i że takowe odnowienie stąd wyniknęło, żeśmy się wzajemnie jeszcze lepiej poznali.

Dogadzając żądaniu WKsMci sam tego doglądam, że się kontnuuje w malarni Mojej kopjowanie tych portretów, których regestr zostawiłeś Mi WKsMość. Nie zapomnę Ja i o tym obrazie Bacciarellego, audjencją młynarza wyrażającym¹. Prawdziwą czuję słodycz, przykładając się do uskutkowania tej konsolacji, którą sobie WKsMość zakładasz *in dulci suorum recordatione*.

Ta sama gustów Naszych i rozrywek analogja jest i będzie jedną z trwałych przyczyn wzajemnej między Nami skłonności.

Tę jednak kładę między niniejszemi, najbardziej cenięc w WKsMci chęć Jego nieustanną tej się przysługiwania Ojczyźnie, a oraz oświadczenia wdzięczności temu, który liczy między najdotkliwszemi dla siebie przykrościami, iż chcąc Cię obdarzyć, tam Cię osadził, gdzie los nieprzewidziany niby Ciebie dla Mnie czyni teraz obcym.

Moim Cię być w sercu znam i znać zawsze spodziewam. I takim Cię z duszy mianując, kończę i skracam umyślnie ten list, któryby stał się zbyt długim, gdybym to wszystko wypisał, co czuję i myślę².

Koncept z licznemi, własnoręcznemi poprawkami króla.

5.

Do Stanisława Augusta.

Najjaśniejszy Panie.

Rozrzewniłeś Wasza Królewska Mość, Pan Mój Miłościwy, dawnego i wiernego sługę swojego, pełnemi dobroci wyrazami.

¹ Obraz rzeczony znajdował się w galerji Stanisława Augusta. (Katalog jej z r. 1795 wymienia go pod nr. 141; por. rękopis Biblioteki Zakładu Nar. im. Ossolińskich, nr. 5583). Oryginał jest dziś własnością Leona Grabowskiego w Warszawie, kopję, wykonaną w r. 1788 przez Fryderyka Lormanna, posiada Muzeum Narodowe w Warszawie. Edward Rastawiecki (*Słownik malarzów polskich*. T. I. Warszawa, 1850, s. 27—8) tak opisuje *Postuchanie młynarza*: „Król leżący, młynarz, klęcząc, całuje go w rękę; młynarka okazuje mu w pokłonie wdzięczność. Przy królu z lewej strony stoją: Franciszek Ryx kamerdyner, starosta piaseczyński i Reymann lekarz królewski; za nimi dwaj chirurdzy królewscy Lagénie i Ritsch. Z przodu hr. Moszyński August stolnik kor. i prałat Kajetan Ghigiotti, za tymi dwaj szambelani od służby Zabiełło i Walewski. Na prawo: Jan Boekler doktor nadworny, generał Ernest Fryderyk Coccey komendant gwardji kor., nadto Susson szatny królewski. Malarz, obecny tej scenie, zdarzonej nazajutrz po porwaniu króla 1771 r., odmalował się w głębi, pomiędzy kasztelanem Karasiem marszałkiem dworu a wicemarszałkiem Tomaszem Alexandrowiczem. Poza tymi rotmistrz Przyłuski podkoniuszy królewski. Wszystkie portrety zadziwiającego podobieństwa. Miara na cale 25—24“.

² List powyższy ogłosił Jan Radwański (Pamiętnik krakowski. R. I. Kraków, 1866, nr. 6, s. 46—7).

Odebrałem wryty mój portret na medalu, który łaskawy wzgląd WKMcI wybić rozkazał. Dojdzie do potomności nie tak pamięć moja, jak łaskawość Tego, który dobroczynność swoją chciał tym trwałym dowodem stwierdzić. Jeżeli chciał jakożkolwiek przysługę czynić Ojczyźnie mojej, czyniłem to, zagrzany przykładem WKMcI w te dni szczęśliwe życia mojego, kiedym je pod bokiem Jego pędził. Nie pozwolił los cieszyć mi się tym najpożądańszym szczęściem i bardziej takową stratę czuję nad ujmę wszystkiego, co mi zabrał. Cokolwiek mi sił i sposobności stawać będzie, będę tołożył na usługi miłego kraju mojego, i na uwielbienie Tego, którego dziełem rąk będąc, choćbym się najwięcej wysilał, nigdy się z długu wdzięczności nie wypłacę. Zostawam z najgłębszym respektem Waszej Królewskiej Mości Pana Mojego Miłościwego wiernym i najobowiązańszym sługą

I. Krasicki.

W Królewcu, 14 sierpnia 1780.

U góry ręką króla, ołówkiem: bez responsu.

6.

Do Stanisława Augusta.

Najjaśniejszy Panie!

Ta jest konsolacja ubogich dawców, że czuły a łaskawy odbieracz nie na dar, ale na serce dającego patrzy. Ofiaruję WKMcI P. M. Mił. biskupów warmińskich portrety, takie, jakie się w oryginalnych wyrazach galerji helzbergskiej znajdują, źle prawda, ale bardzo podobnie są przekopjowane¹. Książkę, przyslaną mi dawniej od króla pruskiego, przyłączam, dzieła tego szacunek bardziej z autora niżli z istoty bluźniersko-żartobliwej². Zostaję z głębokim respektem Waszej Królewskiej Mości Pana Mego Miłościwego wierny, obowiązany i najniższy sługa

I. Krasicki.

W Helzbergu, 20 września 1780.

¹ Rysowane portrety biskupów warmińskich, ofiarowane Stanisławowi Augustowi przez Krasickiego, dochowały się w królewskim Gabinetie rycin (Biblioteka Uniwersytetu warszawskiego), w tece 880 (Polonorum Icones, tom III), pod nr. 233—260. Są to portrety w owalach, po 4 na jednej tablicy (razem 7 tablic); pod każdym owalem wyrysowano jakby tabliczkę, w obrębie której wypisano atramentem (po łacinie) dane, dotyczące osoby sportretowanego biskupa (nazwisko, data biskupstwa). Owale i podpisy pod nimi ujęte są razem w prostokątne ramki. Na jednej z tablic (nr. 249 do 252 rysunków) adnotacja ręką króla na odwrocie: „14 Aprilis 1783“ oraz inną ręką pod spodem na tej samej naklejonej kartce: „Niedostaje portretu biskupa warmińskiego 19-go w rzędzie itd.“. Wymiary pojedynczych portrecików 19 × 12 cm.

² Trudno dociec, jakie dzieło Fryderyka II posłał Krasicki królowi; Katalog Biblioteki Uniwersytetu kijowskiego (*Catalogus librorum Bibliothecae Caes. Universitatis s. Vladimiri. Kiioviae, 1854—8*), do której weszła m. i. biblioteka Stanisława Augusta, nie daje w tym kierunku żadnej pozytywnej wskazówki.

7.

Do Stanisława Augusta.

Najjaśniejszy Panie.

Oddawca graf Dönhoff, mój sąsiad, kawaler ze wszech miar znakomity, którego łaskawym względem WKMcI P. M. Mił. polecam. A przy tej okazji biorę śmiałość przesłać rzecz szacowną z starożytności krajowej. Jest to urna znaleziona świeżo niedaleko Reszla¹, w niej kości na pół spalone, i rzeczy, które tamtych czasów zabobonność przy pogrzebach między zwłoki kłaść była zwykłą. Racz WKMość dobrotliwie przyjąć ten mały upominek, a łaskawemi względami wzmagać starego i wiernego sługę swojego. Zostaję z najgłębszym respektem Waszej Królewskiej Mości Pana Mego Miłościwego wiernym, obowiązany i najniższym sługą

l. Krasicki.

W Helzbergu, 22 września 1780.

8.

Stanisław August do Krasickiego.

d. 5 octobris 1780.

Mości Książę Biskupie Warmiński.

Lubo w pośrodku licznych i brzmiących zatrudnień sejmowych, jednak i z pod ziemi dobytego nieboszczykowi WKsMcI rekomendacja wstęp i miłe przyjęcie u Mnie sprawiła. Prawdziwiem się ucieszył tym grzecznym WKsMcI prezentem, i ile mogłem momentów ukraść od publicznych zabaw, użyłem do tej, która właściwie stać się może objektem mądrych i użytecznych diskwizycyj literackich, osobliwie z znalezionych w tej urnie w Prusiech zakopanej medalów rzymskich.

Mam tudzież podziękować WKsMcI za przysłane Mi portrety biskupów warmińskich. Złożyłem je zaraz do zbioru inszych portretów polskich, gdzie dowodem będą miłości WKsMcI dla pamiątki poprzedników swoich oraz i Jego dla Mnie życzliwości i atencji.

Nakoniec dziękuję i za książkę, którą w tymże liście *de 22 elapsi* przysłałeś Mi. Wiedząc kto ją pisał, jest zawsze wielką ciekawością i biblioteki szacownym pomnożeniem.

Ale zbronić się nie mogę przypomnienia przypowieści, że gdy pytał się niegdyś jeden Sas pewnego Włocha, jak mu się podobalo wino saskie, odpowiedział Włoch: *poveretto vorrebbe esser vino.*

Adieu, Mój Książę, na dzisiaj. Radbym więcej pisał, ale nie mogę. Od Twojej urny muszę iść do urny naszej radnej, z Twojej wyjąłem kości martwe, a z naszej mają wyniść nietylko kości, ale

¹ Dziś Rössel w Prusach wschodnich.

i ciała i nawet duchy ożywiające Ojczyznę naszą. Co daj Boże, *Amen et tu dicas Amen.*

Twoi dwaj kawalerowie, Denhoff i Lowe (!)¹ wcale groźni, jednak nie masz podobieństwa, żeby który porwał nam księżną jak Nassau. Ale też żaden tygrysa nie zabił².

Koncept własnoręczny.

9.

Do Stanisława Augusta.

Najjaśniejszy Panie.

Pozwoliłeś mi łaskawie WKMość P. M. Mił., ażebym fraszki moje niekiedy przysyłał. Zatrudnienia WKMcI sejmowe i posejmowe wstrzymały mnie; teraz się odważam i wypełniam ten ze wszech miar szacowny dla mnie obowiązek, przesyłając dzieło, którego początek miałem honor WKMcI w Łazienkach czytać. Pójdą za nim i drugie, jeśli WKMość pozwoli, niektóre są już dokończone, reszta na warsztacie³. Przyłączam rysunek wysztuchowany z okazji traktatu cieszyńskiego⁴. Niektóre rysunki portretów wielkich ludzi Polaków odebrałem, czekam reszty według łaskawej obietnicy WKMcI⁵, a najbardziej kopji obrazu Bacciarellego;

¹ O kawalerach: Dönhofie i Löwem nie umiemy podać bliższych wiadomości.

² Mowa o Karolu ks. de Nassau-Siegen (ur. 1745 r., um. 1809 r.), który d. 14 września 1780 r. poślubił Karolinę z Gozdzkich *1-mo voto* ks. Sanguszkową. Słynna anegdota o zabiciu tygrysa weszła do Mickiewiczowskiego *Pana Tadeusza* (ks. VIII, 233—8: „Książę niemiecki Denassów, O którym powiadano, że w libijskiej ziemi Goszcząc, polował niegdyś z królmi murzyńskimi, I tam tygrysa spisał w ręcznym boju zwałił, Z czego się bardzo książę ów Denassów chwalił“). O ks. de Nassau por. Julian Bartoszewicz, *Znakomici mężowie polscy w XVIII wieku*. T. I. Petersburg, 1853, s. 207—60 oraz Lucjan Rydel, *Awanturnik XVIII wieku książę „Denassów“*. Kraków, 1903. O Karolinie z Gozdzkich i Karolu ks. de Nassau por. Józef Ignacy Kraszewski, *Pamiętnik anegdotyczny*. Poznań, 1867, s. 212—46.

³ Mniemać należy, że przesłanem „dziełem“ był jeden z listów lub jedna z satyr, których pisaniem Krasicki podówczas był zajęty.

⁴ Sztuchu tego (z r. 1779 lub 1780) nie udało się nam dotąd oznaczyć ani odszukać w królewskim Gabinetecie rycin.

⁵ Krasicki był zamilowanym zbieraczem obrazów i przedmiotów sztuki, rozproszonych po śmierci właściciela; por. *Catalogue de tableaux, desseins, bronzes et bustes, faisant partie de la succession du defunt archeveque de Gnesne, Comte de Krasicki, dont l'enchère publique se fera à Varsovie le 25 Fevrier 1805*, druk Ragoczy, w 8-ce; katalogu tego, zapisanego u Estreicherach (*Biblijografia*, II, 5. 469) nie znamy. Jego zbiór rycin i rysunków (45 tomów, każdy w dwóch częściach; folio), zawierający portrety papieży, panujących, kardynałów, ministrów, generałów, uczonych, artystów, a także znaczną ilość widoków miast i krajobrazów, włoskich, niemieckich, polskich, głównie zaś francuskich, nabyła na aukcji królewska Biblioteka w Berlinie. Kolekcja ta przeszła zczasem do Gabinetu rycin przy wymienionej bibliotece, gdzie ją rozbito. Jej katalog aukcyjny z r. 1804 p. t. *Verzeichniss der vom Wohlseligen Fürstbischhof Krasicki hinterlassenen, aus 32962 Stück bestehenden Sammlung von Kupferstichen in Portefeuille* przepadł bez śladu. Istniał także specjalny katalog, zanotowany u Estreicherach (l. c., s. 469) p. t. *Galerie Slave, composée des portraits des personnages les plus célèbres des pays*

z Formejem¹ wielokrotnie mówiłem i wkrótce WKMość w tej mierze odezwę jego odbierzesz. Ale podobno nadto baję w tym, co do listu mojego przyłączam, skrócam lubo ponieważ dla mnie chwile, tę, w której wyrazić mogę w rozrzewnieniu serca mojego, z jakim przywiązaniem, wdzięcznością i respektem zostają dożgonnie Waszej Królewskiej Mości Pana Mego Miłościwego obowiązany i najniższym sługą

I. Krasicki.

W Berlinie, 11 lutego 1781.

10.

Stanisław August do Krasickiego.

d. 26 feb. 1781.

Mości Książę Biskupie Warmiński.

Kto komu ukontentowanie sprawuje, ten u niego sobie zakłada prawo do podziękowania. List WKsMci i przyłączone do niego wiersze i kopersztych uradowały i zabawiły Mnie, a zatym wyznać Mi należy, żem obowiązany za to WKsMci.

Wiersze, choćby nie ręką WKsMci pisane, choć nie przez niego Mnie przysłane, poznałbym zaraz czyje są i w tym się ze Mną zgodziła cała nasza czwartkowa kompanja, która gdy na suche czasy skarżyć się poczynała, z osobliwą słodyczą przyjęła te pocieszenie *de rore coeli*. Z tego to nieba, którego już aktu jesteś WKsMość świętym, dopóki kalendarzowym nie zostaniesz.

W kopersztychu, którego objektem jest pokój cieszyński, naj-

*slaves tirés de la grande collection de I. Krasicki, archevêque de Gnesne, enrichie d'un grand nombre d'autographes inédits, extraits de la même collection, avec des notices biographiques puisées aux sources originales, 7 volum., w 4-ce. Por. Dr. A. Kolberg, Analecta Warmiensia. II. Aus Berlin. Die Porträtssammlung des ermländischen Bischofs Krasicki (Zeitschrift für die Geschichte und Altertumskunde Ermlands. VII Band. Braunsberg, 1881, s. 60—78). Eugen Brachvogel, Die Bildnisse der ermländischen Bischöfe (Ibidem, XX Band. Braunsberg, 1919, s. 521—2, 598—601). Franz Hipler (Mittheilungen des Ermländischen Kunstvereins herausgegeben von Prof. Dr. F. Dittrich. III Heft. Braunsberg, 1875, s. 136). Z dochowanych całości kolekcji wynika, że jednym z głównych rysowników Krasickiego był Walenty Śliwicki, o którego pracach wzmiankuje niejednokrotnie *Diarjusz z Heilsberga 1790—92* ks. Michała Foxa, ogłoszony przez Stanisława hr. Konarskiego (Kraków, 1898).*

¹ Jan Henryk Samuel Formey (ur. 1711 r., um. 1797 r.) sekretarz wieczysty i historjograf Akademji berlińskiej, powiernik Fryderyka II, korespondował od r. 1775 z Stanisławem Poniatowskim; przebieg tej korespondencji przedstawił dr. Stanisław Tomkowicz w artykule p. t. *Stanisław August w pogoni za sławą* (Z wieku Stanisława Augusta. I. Kraków, 1882, s. 38—44), przedewszystkiem zaś sam król w swoich pamiętnikach; por. *Mémoires du Roi Stanislas-Auguste Poniatowski*. T. II. Leningrad, 1924, s. 515—33). Czego dotyczyły rozmowy Krasickiego prowadzone z Formeyem w r. 1780 i następnym, nie wiemy; domyślamy się, że król użył pośrednictwa Krasickiego, aby nakłonić Formeya do podjęcia publikowania zaprojektowanego przez siebie czasopisma, streszczającego co roku ostatnie wyniki nauk ścisłych, przyrodniczych, humanistycznych, sztuk i wynalazków.

ym być mi się zdaje wyobrażenie samego króla pruskiego, cała postać heroiczna i twarz do poznania, co reszta figur w pozycji nie zdaje Mi się tej jednej wyrównywać części. Jako jednak bardzo dziękuję WKsMci za przysłanie Mi tego wstychu, który w kolekcji historycznej Mojej znacznie figu- będzie.

Portrety godnych pamięci Polaków kontynuują się dla WKsMci w Muzeum Mojej.

Wskoda, że Formey nie mógł ziścić zamysłu Mego; byłaby to prawdziwie użyteczna *Reipublicae Literariae*, i kto wie, czy pan jego sam nie zakosztował był tej myśli.

W tym słodziej sobie przypominam tę część lata ostatniego, którąś WKsMość przebył u mnie w Łazienkach, tym smutniej rozmyślam, jak blisko następujące lato w tejże rezydencji przepędzić Mi przyjdzie, bez tak miłej kompanji.

Oj, nie jednoć to pisać albo gadać.

Koncept.

11.

Do Stanisława Augusta.

Najjaśniejszy Panie!

Kończył się łaskawy list WKsMci P. M. Mił. temi słowy, iż niejednakowo to pisać co gadać. Uczułem w tym wyrazie dobroć serca WKsMci dla mnie, i z tych kilku słodkich słów wniosłem sobie to, co mi wewnętrzne przeświadczenie dyktować było powinno. Wiem dobrze Mił. Panie, iż najpożądaną byłaby dla mnie pora tak kończyć, jakem był zaczął przy wejściu moim na świat publiczny; czerpałbym naówczas w najżywszym uczuciu pokarm prawy i zasilenie, znajome tylko dobrze czującym. Nie rozpaczam w tej mierze, ani mam za sen słodki to, co los miłociwszy nadarzyć może. Raczysz WKsMość łaskawie darować śmiałość wyrazów moich, skutkiem są rozrzuwnionego serca, a te tchnie wdzięcznością i przywiązaniem. Jestem z głębokim respektem Waszej Królewskiej Mości P. M. Mił. wiernym i obowiązanyam służą

I. Krasicki.

W Berlinie, 22 marca 1781.

12.

Stanisław August do Krasickiego.

d. 5 maja 1781.

Mości Książę Biskupie Warmiński.

Prędeż odpisać nie chciałem na list WKsMci *de 22 elapsi* do Mnie pisany, póki przyłączone w nim wiersze¹ na czwartkowym

¹ List p. t. *Do ks. Adama Naruszewicza, koadjutora smoleńskiego*. Por. Ignacy Krasicki, *Satyry i listy*. Wydanie krytyczne. Lwów, 1908, s. 43—5.

naszym posiedzeniu przeczytać Mi nie przyszło, ażebym do Mego podziękowania za tak miły prezent pióra WKsMci mógł razem złączyć aplauz pochwał sprawiedliwych całego posiedzenia naszego, a mianowicie Jksiędza Naruszewicza, jako najosobiściej przezeń obowiązanego. Życzy on sobie, życzy każdy, kto te wiersze WKsMci słyszał, ażeby dziejopisowi polskiego narodu udało się tak dobrze dopełnić powinności wziętego na siebie urzędu, jako WKsMci okryślić je dokładnie i przyjemnie. Tym milej nam było używać tego słodkiego Muzy WKsMci upominku, iż właśnie pierwszy raz tej wiosny na dniu wczorajszym zesłiliśmy się w Łazienkach. Zdało nam się jeszcze słyszeć ten głos wdzięczny, który nam przymilał to miejsce przed rokiem, lecz prawda, że nas razem rzewniło uczucie, że to było przypomnianiem tylko przeszłego ukontentowania, ile gdy powrót onego za tak niepewny, za tak oddalony trzymać nam potrzeba. Ale i w tym chętnie bierzemy naukę od WKsMci, że rozpaczać nie należy. Przyjmij więc WKsMość wyraz razem życzeń i nadziei naszych, niech nam się godzi spodziewać, iż co było, jeszcze będzie dla nas, tak jak dla WKsMci jest nieodmiennie pewną trwałość afektu i szacunku Mego najdystyngwowańskiego.

P. S. Mój Biskupie, kiedy będzie można, nie chciej zaniedbać starania, aby Moim kiedykolwiek mógł się stać ów obraz historyczny, zawierający w sobie portrety wielu osób, czasów młodości Ludwika XIV¹.

Koncept z własnoręcznymi poprawkami króla.

13.

Do Stanisława Augusta.

[Heilsberg, maj 1781].

Najjaśniejszy Panie!

Odbieram z wdzięcznością i winnym respektem łaskawy list WKMci Pana Mojego Miłościwego, który mi z Berlina odesłał p. Zabłocki. Że dzieła moje znajdują WKMci aprobacją, najszacowniejsza to prac moich nadgroda; považam się więc i do tego listu przyłączyć dzieło dawniej odemnie napisane². Piszą mi z Warszawy o niebezpiecznej chorobie Jks. koadjutora kijowskiego³; ży-

¹ O jakim obrazie pisze król, nie umiemy wyjaśnić. Tu zaznaczamy, że katalog Galerji Stanisława Augusta z r. 1795 (rękopis Biblioteki Zakładu Nar. im. Ossolińskich we Lwowie, nr. 5583) wymienia następujące obrazy, dotyczące osoby Ludwika XIV: nr. 553 *Le siège de Namur, Louis XIV et sa suite sur le devant*, — nr. 1790 *Champagne, Louis XIV, Ceremonie des cordons bleus*, — nr. 1799 *Van der Meulen, Louis XIV à la tranchée de Tournay*, — nr. 1800 *Van der Meulen, Louis XIV en campagne*, — nr. 1801 *Van der Meulen, Entrée de Louis XIV dans Cambray*, — nr. 1802 *Louis XIV chassant près de Marly*.

² Dziełem tem był jeden z listów lub jedna ze satyr, których pisaniem Krasicki w tym czasie trudnił się.

³ Ks. Gaspar Cieciszowski.

czyć mu wyzdrowienia każdego dobrego obywatela powinien być obowiązkiem, z cnót albowiem i przymiotów godzien najwyższych stopniów; gdyby jednak spełniły się nad nim wyroki Boże, jako dziekan sług WKMcI Pana Mego Miłościwego, biorę śmiałość stawić mnie w liczbie konkurentów o probostwo miechowskie. Nie czynię to przez chciwość i chęć zysków, ale upatruję w tym kroku zbliżenie moje ku miłej Ojczyźnie, ułatwienie sposobów do mieszczenia mnie w czasie w Polsce, sposobność częstszego służenia osobiście WKMcI. I siebie, i ten projekt, i całe uszczęśliwienie moje względem łaskawym WKMcI oddaję, z niewygasłą wdzięcznością i głębokim respektem zostając Waszej Królewskiej Mości Pana Mojego Miłościwego najniższy i najobowiązańszy sługa

I. Krasicki.

U góry listu ręką królewską: odebrany 25 maji 1781.

14.

Stanisław August do Krasickiego.

d. 26 maji 1781.

Mości Książę Biskupie Warmiński!

Odpisując na list WKsMcI 25 *curentis* odebrany, chętnie wyrażam, że jak Mi było miłe nowonadesłane dzieło, tak za nie oświadczając Mu podziękowanie, mam ukontentowanie.

Jks. koadjutor kijowski przyszedł do zupełnego zdrowia. Nie potrzeba Ci tu, Mój Książę, ponawiać, boś przeświadczony, jak pragnę z Tobą zawsze obcować, jak Cię poważam i szacuję, i jak Ci szczerze z serca przyjam.

Koncept.

15.

Do Stanisława Augusta.

Najjaśniejszy Panie.

Oddawcę listu, brata mojego¹, dobroczynnej protekcji WKMcI Pana Mojego Miłościwego wraz z sobą poruczam. A że moje fraszki łaskawy wzgląd znajdują, odważam się przyłączyć do listu tego *Pochwałę głupstwa*. Poprzednikiem moim w tej mierze był Erazm², żart jego dowcipny zdał mi się być sposobną materją do satyry. Posyłam także do szacownej kolekcji pism oryginalnych WKMcI niektórych z mojego zbioru; każdemu rzekłem: *Heu mihi quod Domino non licet ire tuo*.

Jestem z głębokim respektem Waszej Królewskiej Mości Pana Mego Miłościwego obowiązany dogonnie i najniższy sługa

I. Krasicki.

• W Helzbergu, 7 września 1781.

W dzień rocznicy szczęśliwej elekcji WKMcI P. M. Mił.

¹ Antoni Krasicki.

² Mowa o *Moriae encomium* Erazma z Rotterdamu.

16.

Stanisław August do Krasickiego.

18 septembris 1781.

Mości Książę Biskupie Warmiński.

Brata WKsMci poznałem tutaj z tem ukontentowaniem, które Mi czyni miłym, cokolwiek się tycze osoby Waćpana. Czy i lato gorące, czy lenistwo, które się między nas wkrađło, czyli też niepomyślna jakaś gwiazda tak wysuszyły nasze czwartkowe zgromadzenia, że jużem prawie o ich trwałości powątpiwać zaczął. Nowy podarunek zawsze szczęśliwie płodnej Muzy WKsMci, będzie pojutrze dla nas pożywiającym pokarmem, a może też i przykładowym zachęceniem; tylko Cię proszę, Mój Książę, przysyłać nam co rychlej *antidotum* przeciwko tej samej *Pochwale głupstwa*, którą mi Twój brat oddał, bo dalibóg się boję, ażeby wzięta rzecz *ad literam* nie wzmnożyła już aż nadto liczne między nami nierozumu plemie.

Naruszewicz się uradował równo ze Mną, czytając podpis oryginalny króla Aleksandra i towarzyszące temu rękopisma, których same adresa świadczyć będą potomności, skąd przyszły do Mojej biblioteki, gdy ona podług zamysłu Mego stanie się własnością Rzeczypospolitej. Przyłożę do nich list WKsMci za dowód tej miłości synowskiej, którą Waćpan zachowujesz dla tej Matki Ojczyzny, od której Cię jedynie wyroków przemoc oddaliła.

Brat WKsMci, zabierając z malarni Mojej te rysunki, które się tu dla WKsMci robią, będzie Mu świadkiem, że miejscowe oddalenie WKsMci nie umniejsza we Mnie skłonności i ochoty do wyświadczenia najprzyjaźniejszych dla WKsMci dowodów, co wyraziwszy, wszelkich...

Koncept.

17.

Do Stanisława Augusta.

Najjaśniejszy Panie!

Nie śmiejąc zatrudniać Waszą Królewską Mość Pana Mego Miłościwego częstym pisaniem, przez brata mojego składam razem i powinszowanie szczęśliwego powrotu i życzenia przy zaczynającym się Nowym Roku. Dość już było przykrych chwil, Najjaśniejszy Panie! aczej się też i pożądane ukażą. Dawateś WKMość w pierwszych dowody męstwa, czas, żebyś był w następujących przykładem, jak szczęścia używać należy. Jestem z najgłębszym respektem Waszej Królewskiej Mości Pana Mego Miłościwego najobowiązańszy i najniższy sługa

I. Krasicki.

w Helzbergu, 29 grudnia 1781.

18.

Stanisław August do Krasickiego.

d. 7 januarii 1782.

Mości Książę Biskupie Warmiński.

JPhrabia Krasicki, godny brat WKsMci oddał Mi list Jego *de 29 decembris*, który Mi jest tym miłszy, że Mi przezeń nie tylko dobrze życzysz, ale i dobrze czynisz zabawnym czytaniem zwykle płynnych i dowcipnych wierszy WKsMci. Lepiej takie odbierać ekspedycje, niżeli donoszenia ustawiczne o gwałtach, krzywdach, weksach na lądzie i wodzie wyrządzanych od mocniejszych nad słabszemi, za któremi powinnością jest i urzędem moim wstawiać się i zastawiać, a to bida, że niemasz czym. W retoryce zaś trudno znaleźć argument do odpowiedzi na takową powieść: „Być może, że wy macie racją skarżenia się, ale że to, o co wy się skarżycie, działo się w roku 1779, a że rachunki nasze domowe tamtego roku już są zakończone, więc nie chcemy ich psuć *et nil habebitis*“. Wszelako wiem i pamiętam, że się wiesz nie godzi i że póty robić należy na warsztacie, do którego jestem przykuty, póki duch z ciała nie wyjdzie. Więc muszę i będę robić, ile siły i zdrowie nadsute dozwolą. Chwała Bogu, że mam nadzieję ku końcowi tego roku obaczyć przyjaciela, którego sama przytomność i przyjemne z nim obcowanie stanie się osłodzeniem znacznym i najnudniejszej pracy. Wszak mi JPhrabia obiecał, że Wpan od septembra do decembra w Warszawie będziesz. Nie zapierajże się słów braterskich, a wierz, że Cię jednostajnie szacuję i kocham.

Koncept z własnoręcznemi poprawkami króla.

19.

Stanisław August do Krasickiego.

d. 1 maja 1783.

Mości Książę Biskupie Warmiński.

Jks. Portalupi¹, jako przełożony Teatynów, będąc ściśniony ze wszech stron w dochodach, szuka polepszenia przez odzyskiwanie należności swojej. Zaniósł z tego powodu usilną do Mnie prośbę, którą tu łączę, abym się wstawił za nim do WKsMci; przez względy dawne moje dla tychże Teatynów nie tylko nie odmówiłem, ale owszem obliguje WKsMość, abyś raczył bez odwołki tę należność Jks. Portalupiemu powrócić, która w niniejszym jego niedostatku będzie mu przecie jakimkolwiek wsparciem.

Koncept.

¹ Ks. Antoni Marja Portalupi.

*Załącznik do powyższego listu.***Ks. Antoni Portalupi do Stanisława Augusta.**

Sire.

Animé par la protection particulière, qu'il a plu à Votre Majesté d'accorder toujours très gracieusement aux Peres Théatins, j'ose La implorer aujourd'hui moi même, comme l'unique ressource, qui nous réste à subsister. Nous avons fait des avances considérables contracté même des dettes pour entretenir un college, et donner par la un complaisent loisir aux parents de nous satisfaire. En trainant de cette façon plusieurs années, nous sommes réduits à l'indigence, et par consequence à une extreme necessité d'etre païés. Mais je n'en saurois trouver le moien sans une puissante aide de Votre Majesté. Le Prince Eveque de Varmie qui à tenu au college deux ans son neveu¹, il a oublié de paier la pension d'une année entiere de quatrevingt ducats. Si Votre Majesté voudroit bien par sa clémence lui en rapeller efficacement le souvenir, apporteroit quelque soulagement à notre triste situation. Je la supplie tres humblement de pardonner mon hardiesse, et ne cessant d'addresser des voeux au Toutpuissant pour la conservation, et felicité de son auguste personne, je suis avec le plus profond respect Sire de Votre Majesté le très humble, très obeissant, et très soumi serviteur

Ant. Portaluppi
Sup. de Theatins.

Le 29 d'avril 1783.

20.

Do Stanisława Augusta.

Najjaśniejszy Panie.

Nie miałem żadnej rekwizycji od Ichmościów księży Teatynów, roztrząsnąwszy więc rachunki z niemi, które mam u siebie, skoro się rzeczywistość długu pokaże, natychmiast uspokoić ich nie omieszkać. Zostaję z głębokim respektem Waszej Królewskiej Mości Pana Mego Miłościwego obowiązany i najniższym sługą

I. Krasicki.

w Helzbergu, 11 maja 1783.

21.

Stanisław August do Krasickiego.

d. 2 augusti 1783.

Mości Książę Biskupie Warmiński.

Odjeżdżający do Krzeszowic Badeni², dla używania wód tamtejszych, gdy Mi zostawił wolność otwierania listów jego, ta

¹ Ignacy Krasicki, syn Antoniego.

² Stanisław Badeni, regent koronny.

Mi dała sposobność widzenia responsu WKsMci jemu danego, względem interesu teatyńskiego. Z tego powodu Jam uczynił powtórne zapytanie księdzu Portalupiemu, którego respons tu przyłączony, gdy całą jego pretensją do 80 ₰ rozciąga, spodziewam się, że ją WKsMość zechcesz niezwłocznie uspokoić.

To, co będzie dla WKsMości mało, będzie dla ks. Portalupiego wiele. Bo znam jego sytuację i potrzebę. Wielce Mnie WKsMość ukontentujesz, gdy jego uspokoisz. Wybacz. Mój Książę, że Cię o to kłóczę, ale nie mogłem instancji odmówić ks. Portalupiemu, do którego pomyślności i dawne i terazniejsze obowiązki Moje każą Mi się interesować.

Co etc.

Koncept z własnoręcznymi poprawkami króla.

Załączniki do powyższego listu.

a.

Krasicki do Stanisława Badeniego.

w Helzbergu, 10 lipca 1783.

Dziękuję ks. Portalupiemu, że mi zdarzył odezwe WMP., którego pamięć bardzo mi jest i szacowna i miła. Od lat kilkunastu, jak mój synowiec do Teatynów oddany był, żadnej, ile pamiętać mogę, nie miałem od nich rekwizycji. Niepotrzebnie więc śmieli króla JMci inkomodować, mogąc się prosto odezwać do mnie. Racze Mci Koch. Dobr. powiedzieć ks. Portalupiemu, niech tę swoją pretensją *in scripto* WWMP. odda, a wtenczas, gdy mi ją przyszlesz, w czasie sposobnym uspokoić ich nie omieszkam. Luboć jak sądze niewielka może być sumka, przecież i na tej uspokojenie, przy inszych wydatkach, trzeba sposób będzie obmyśleć. Polecam mnie szacownej przyjaźni i ściskam serdecznie.

JP. Badeni w Warszawie.

b.

Ks. Antoni Portalupi do Stanisława Augusta.

Monseigneur.

Le jeune comte neveu du Prince Eveque de Varmie a demeure deux ans complets au college. La premiere année a été païee par Son Altesse, il reste a païe la seconde année consistant en quatre vingt ducats. Sensible a la peine que V. E. se donne, je suis avec le plus profond respect, et la plus parfaite reconnoissance Monseigneur de Votre Excellence le tres humble, tres obeissant serviteur

Ant. Portalupi
Sup. de Theatins.

24 de juillet.

22.

Do Stanisława Augusta.

Najjaśniejszy Panie.

Brat mój stryjeczny, Stanisław Krasicki¹, wezwał mnie do tego, abym się za nim wstawił do WKMcI P. M. Mił. i upraszał o kuratele na osobę JP. Poetyłowej wdowy, matki żony jego. Tej, w nieuleczonym zostającej szaleństwie, majątność tak posażna jako i dożywotnia, co do części w Galicji będących już oddana jednemu z zięciów, p. Stadnickiemu; drugi, mój brat, żąda, aby na dobra i sumy w Polsce podobnymże przywilejem kurateli od WKMcI obdarzonym być mógł. I jego i siebie łaskawym względem polecam, z najgłębszym zostając respektem Waszej Królewskiej Mości Pana Mego Miłościwego najobowiązańszym i najniższym służą

I. Krasicki.

w Helzbergu, 12 maja 1784.

23.

Stanisław August do Krasickiego.

d. 25 maja 1784.

Mości Książę Biskupie Warmiński.

Za odebraniem listu WKsMcI *de* 12 *praesentis* informowałem się zaraz *de actis et agendis* w interesie kurateli na JP. Polityłową wdowę, i zostałem uwiadomiony, że JP. Krasicki, brat WKsMcI pisał jeden list do Jks. kanclerza w. k.², proszący, aby na też JPanią Polityłową nie była wydawana kuratela; powtórnym listem zaś tenże JP. Krasicki upraszał, aby też kuratela wydana była na osobę jego, mówiąc, że na też JP. Politełową, będącą aktualnie w Wiedniu, a mającą majątek w Galicji, wyszła już z Wiednia kuratela. Na takową powtórną odezwę odpisał Jks. kanclerz JP. Krasickiemu, że gdy nie mogą być zachowane z przepisu prawa *formalitates*, to jest: dla wyznaczenia komisarzy do rozpoznania, czyli cierpi pomieszanie rozumu pani Polityłowa, z przyczyny, że ona jest w Wiedniu, koniecznością jest, aby tę kuratelę, z Wiednia wypadłą, przez autentyczny ekstrakt *in omni forma* nadesłał tu JP. Krasicki.

His praemissis sędzę, że można będzie wydać kuratelę, jeszcze dla wszystkiego rozmówiwszy się tu z panem de Caché³, dla

¹ Jan Krasicki, ojciec ks. biskupa warmińskiego, miał brata Wincen-tego, ożenionego z Barbarą Kurdwanowską; z małżeństwa tego urodził się Stanisław Krasicki, podkomorzy bełzki, żonaty z Poetyłówną. W sprawie kurateli nad wdową z Błażowskich Poetyłową wystosował Stanisław Krasicki osobny list do króla z daty: Wiedeń 3 czerwca 1784 r.; por. rękopis Muzeum XX. Czartoryskich w Krakowie, nr. 669, s. 497—8.

² Ks. Antoni Onufry Okęcki.

³ De Caché, rezydent austriacki.

uniknienia wszelkich inkonwencji, do których, jak wiadomo, aż nadto codziennie zdarza się łatwości.

Chętnie w tej i w każdej okazji miło Mi powtarzać szacunku...

Koncept.

24.

Stanisław August do Krasickiego.

23 junii 1784.

Mości Książę Biskupie Warmiński.

Przeczytałem kontynuacją, którąś WKsMość świeżo przydał do dzieła swego, już powszechnie znanego, pod tytułem *Pan Podstoli*. Ten szacowny manuskrypt będzie nową ozdobą biblioteki Mojej z dwoistego zaszczytu, i moralnej dobroci swojej, i że jest własnej ręki zacnego autora pismem. Znam, że i w tym samym chciałeś WKsMość mnie zobowiązać, i jestem szczerze wdzięczny a oraz zadziwiony, że i tej mechanicznej pracy wystarczasz i jej sobie nie uchroniasz. Serjo proszę WKsMość, abyś tego więcej nie czynił, szanuj oczu, zbyt to jest drogi instrument, aby nim rozrutnie szarzać.

Co do dzieła samego, prawdziwie nie ze zwyczaju, nie przez powierzchowną grzeczność, ale szczerze i istotnie dziękuję WKsMci, żeś napisał tę nową książkę. Właśnie ona jest taka, jakiej było potrzeba. Będzie *ad captum*, będzie i do smaku wielości czytelników naszego narodu, w którym, że gust do czytania po wsiach rozmnożył się, przyznać trzeba sprawiedliwie, że WKsMości dziełom ledwie nie najbardziej dziękować za to należy. I gdy (jak się nieomylnie spodziewam) z uwagą i gustem będzie czytowana i ta nowa książka WKsMości, będą mieli przyczynę wielu po Polszcze podróżujących, mianowicie wielbienia WKsMości, że ich od niewygody i szkodliwości źle zrozumianej ludzkości uwolnił.

A wielu takich, którzy się i za statystów mają, mylne zdania swoje, nie w jednym punkcie z tej książki poprawić będą mogli. Znać oczywiście, że lubo przemocą losu oderwany jesteś od Ojczyzny wkorzeniona miłość ku niej i szczerza chęć być jej użytecznym dyktuje Ci książki. Jesteś jak ten, który, z rozbitu na skałę wyrzucony i stamtąd ostrzega inszych, wołając: nie jedź tu w lewą, bo zginiesz, tam w prawą bezpieczniej.

Niech Ci Bóg trwale dodaje ducha tego, którym techniesz dotychczas. Niech pozwoli, ażeby samotność i nuda nie gasiły tej iskry dowcipu, tej wesołej skłonności, która Cię czyni tak zabawnym, a przez to samo tak użytecznym.

Z tej lubo sam pierwszy korzystam, lubo tak szczerze życzę, żebyś był dla siebie i dla nas długo wesół, jednak nie mogę nie wezwać Ciebie, żebyś dzielił ze Mną i z tylu innemi smutku najsprawiedliwszego. Musiałeś już zasłyszeć (bo złe nowiny prędko latają) o srogiej stracie naszej. Umarł Mokronowski, wojewoda

mazowiecki¹, a umarł niespodzianie, po przebytej niby ciężkiej, kilkumiesięcznej chorobie. Już rozumieliśmy, że go nam Pan Bóg użyczy jeszcze na czas znaczny. Był u Mnie zrana, zdał się zdrów wcale i rzeźwy. O siódmy wieczór już nie żył, ledwie kwadrans chorowawszy. Tego wiedzieć nie możesz, tam gdzie jesteś, wiele, teraz osobiwie, Ja i Ojczyzna na nim traciemy. Jednak to wiesz, jak to był człowiek miły, jak ustawnie dobroczynny lubo nie bogaty, jak zawsze chętny, niespracowany i szczęśliwy w doradzaniu i pomaganiu każdemu, choć w najzmudniejszych interesach. Wiele on rodzeństwa, wiele małżeństw, wiele rodziców z dziećmi, wiele ludzi najzawziętszych pogodził, a najczęściej z swego dodając.

Więc zapłaczesz z nami, że już go nam odebrał Pan Bóg. Gdyby był taki człowiek umarł za czasów Kochanowskiego, pewien jestem, że w jego pismach bylibyśmy się doczytali świadectwa o żalu powszechnym współczesnych.

Któż wie, czy Nasza potomność Tobie, Mój Książę, nie podziękuje za pamiątkę i wyobrażenie tego męża, który w naszym wieku naród polski zdołał.

Ale, żeś biskup, proszę Cię najprzód o to: wydaj proces za duszę Mokronowskiego, tak jak tutejsi biskupi już poczynili. Ja to mam za zaszczyt osobiwy wiary naszej, że nam wolno podchlebiać sobie, że możemy jeszcze i na tamtym świecie dosięgać ratunkiem tych, do których nas powinność, przyjaźń lub skłonność wiązała w doczesnym życiu.

Dość na dzisiaj. Bądź zdrów, a Mnie kochaj statecznie.

Koncept, pisany niemal w całości ręką królewską.

25.

Do Stanisława Augusta.

Najjaśniejszy Panie.

List taki, jaki odebrałem od Waszej Królewskiej Mości Pana Mego Miłościwego, przywróciłby rozrzewnieniem wzrok i mało widzącemu zupełny. Czuje ja to, Najjaśniejszy Panie, i mimo napomnienie łaskawe, jeszcze się zdobęde na jakie pismo i poszlę do biblioteki WKMc, i naprawiać mi się wzrok będzie, kiedy go będę używał na usługi Tego, któremu wszystko winien jestem.

Obowiązki względem Ojczyzny każą i przynaglają jej być użytecznym, a przykład WKMc, najdzielniejszym do tego powodem. Jak więc WKMość łaskawie wyrazić raczyłeś, i z tej skały, na której po rozbiciu wyratowany siedzę, będę wznosił mój głos, szczęśliwy, jeśli jakiegokolwiek usiłowania moje będą mogły niekiedy skutek przynieść. Tej czulej ochoty nauczyłem się pod pielegnowaniem WKMc, gdyś mnie raczył w pierwiastkach moich do siebie wezwać i pozwoliłeś zbliżać się dzieł swoich świadkiem.

¹ Andrzej Mokronowski, um. 14 lipca 1784 roku.

Strata ś. p. wojewody mazowieckiego jest mi niezmiernie bolesna; zaszczytał mnie przyjaźnią swoją i chlubiłem się przyjaźnią jego. Proces natychmiast po całej diecezji wydam, a to, co czułość dyktowała, przyłączam¹. Jestem z głębokim respektem Waszej Królewskiej Mości Pana Mego Miłościwego najobowiązańszym i najniższym sługą

I. Krasicki.

w Helzbergu, 8 lipca 1784.

U góry listu ręką królewską, ołówkiem: bez responsu.

26.

Stanisław August do Krasickiego.

d. 26 decembris 1787.

Mości Książę Biskupie Warmiński.

Prosi Mnie o instancją JP. Jerzmanowski, chorąży inowrocławski², do WKsMei, abyś mu Wasza Książęca Mość dał protekcję i radę względem odebrania dóbr na dzieci jego prawnie spadłych po śmierci ojca pierwszej żony jego.

Jako tenże JP. Jerzmanowski ma u Mnie i w kraju zasługi swoje, tak szczerze żądam, aby się jemu i tam dobrze powiodło. W czym gdy mu WKsMość zechcesz być skutecznie pomocnym, pomnożysz przez to te, które masz zdawna, prawo do najszczerzego afektu i najdystyngowańszego szacunku, o którym Waszą Książęca Mość nieodmiennie upewniam.

Koncept. U góry ręką króla, ołówkiem: Komarz. [ewski].

27.

Stanisław August do Krasickiego.

d. 27 junii 1788.

Mości Książę Biskupie Warmiński.

Oddana mi jest filiżanka z porcelany berlińskiej, na której są portrety Karola XII i ojca Mego.

Dowcipna grzeczność i przychylna dla Mnie pamięć, dały mi zaraz poznać, osobę i chęć dającego zobligowania Mnie w sposób najprzyjemniejszy.

Przyjmij zatym WKsMość podziękowanie Moje, tak dobrym sercem, jak jest odemnie oświadczone: a że tak się dzieje zazwyczaj, iż kto daje, ten zachęca do nowych żądań, stąd ja do podziękowania Mego łączę zaraz prośbę, abyś mi WKsMość użyczył znowu miłego z sobą obcowania.

¹ Mowa o wierszu p. t. *Nagrobek Mokronowskiemu, wojewodzie mazowieckiemu.*

² Franciszek Jerzmanowski.

Wszak podobno pod terażniejszym panowaniem pruskim jest łatwiej o pozwolenie wyjazdu. Więc zapraszam, choć na kilka tygodni WKsMość do pomieszkania ze Mną w Łazienkach, krótko mówiąc: *Veni ad amplexum amici*.

S. A. R.

Adres: Przewielebnemu Książęciu Krasickiemu Biskupowi Warmińskiemu Uprzejmie Nam Miłemu w Heilsbergu.

Oryginał w Archiwum hr. Konarskich w Dubiecku, koncept, cały własnoręczny, w Muzeum XX. Czartoryskich w Krakowie.

28.

Stanisław August do Krasickiego.

d. 26 julii 1789.

Do Książęcia Biskupa Warmińskiego.

Nie żebym potrzebował lektora, bom ich miał i mam kilku, ale że ks. Welki¹ bez sposobu do życia zostając, szukał odemnie wsparcia, do tego się byłem nakłonił i aby go czym zatrudnić, czytywać mu sobie przez czas niejaki kazałem, nie mając wszelako myśli ciągle go przy sobie trzymać, com mu nawet wcześniej oświadczyć zalecił. Znalazłem w nim talent, i przez rok blisko czytując Mi nic zdrożnego w nim nie postrzegłem, lecz tylko zbyt-nim go przy dworze moim widziałem. Gdy pod bytność tu WKsMci dał mu się tenże ks. Welki poznać, a może się spodziewać, że przy tych, które ma talenta, i chęci zostania księdzem aktualnym, stanie się użyteczniejszym w kraju swoim ojczystym i przy pomocy WKsMci opatrzonym przyzwoiciej tam być może, przeto proszony od niego przychyliam się do polecenia go względem WKsMci.

Przy tejżej okazji, jak w każdej, miło Mi jest ponowić oświadczenia dystyngwowanego szacunku i afektu Mego dla WKsMci.

Koncept, którego ostatni ustęp dopisany własnoręcznie przez króla.

29.

Do Stanisława Augusta.

Najjaśniejszy Panie!

Synowiec mój², mający honor prezentować się Waszej Królewskiej Mości Panu Memu Miłościwemu, wznieca we mnie zazdrość, iż sam dłużej nie mogłem być tego szczęścia uczestnikiem. Ośmielam się pokornie upraszać, ażebyś go WKMPMM. orderem

¹ Ks. Michał Woelki; spotykamy go w r. 1791 w Heilsbergu razem z biskupem chełmińskim ks. Hohenzollernem (por. *Diarjusz z Heilsberga* ks. Michała Foxa. Kraków, 1898, s. 118), od którego otrzymał probostwo w Schöneberg, później zaś kanonję w Frauenburgu.

² Ignacy Krasicki, syn Antoniego.

ś. Stanisława ozdobić raczył. Będzie się starał godnym zostać tego zaszczytu przez wdzięczność dozgonną, wraz z tym, który z jak najgłębszym respektem zostaje Waszej Królewskiej Mości Pana Mego Miłościwego obowiązany i najniższym sługą

I. Krasicki.

W Helzbergu, 20 sierpnia 1789.

U góry listu ręką króla, ołówkiem: pis. kanclerz.

30.

Do Stanisława Augusta.

Najjaśniejszy Panie.

Chętniebym zadość uczynił rozkazom WKMcI PMM. w umieszczeniu ks. Welki, ale szczupłość mojej diecezji, a przeto mała liczba beneficjów do rozdawania, są tak dalece na przeszkodzie, iżby próżneby było wcale tej osoby zamieszkanie, zalecam go więc dobroczynnym względem WKMcI, zostając z najgłębszym respektem Waszej Królewskiej Mości Pana Mego Miłościwego obowiązany i najniższym sługą

I. Krasicki.

Heilsberg, 30 août 1789.

U góry listu ręką króla, ołówkiem: S. [ans] r. [eponse].

31.

Stanisław August do Krasickiego.

d. 1 septembris 1789.

Mości Książę Biskupie Warmiński.

Gdy Mi synowiec WKsMości oddał list Jego *de 20 augusti*, odpowiedziałem mu: dziś pierwsze nasze poznanie, gdy ziścisz obietnice wyprzedania się z Galicji, przeniesienia się do Polski, Ja WPanu będę rad i jako synowcowi księcia biskupa warmińskiego i jako w młodym wieku swoim obiecującego dla Mnie i kraju życzliwość.

Przy tylu inszych zmartwieniach, których Mię tegoroczne okoliczności nabawiły, liczę te za jedną z pryncypalnych, że Mię raptownie pozbawiły zawsze dla Mnie miłej przytomności WKsMości.

Azali rok przyszedł będzie spokojniejszy i miłszy, i pozwoli Mi znowu ulubionego obcowania z WKsMcją, dla którego szacunek i afekt Mój jest zawsze...

Koncept.

32.

Stanisław August do Krasickiego.

d. 22 octobris 1790.

Mości Książę Biskupie Warmiński!

JPan Jerzmanowski, poseł łęczycki, zaniósł do Mnie usilną prośbę, iżbym się za nim wstawił do WKsMcI o insynuację sądowi

heilsbergskiemu, aby dzieci tegoż Jerzmanowskiego w sprzedaży dóbr leżących w Warmji *per plus offerentiam* sędownie nastąpić mianej, zyskały sądu tego względność. Tak rozumiem, że ten obywatel na dobrych fundamentach czyni swą prośbę i ani wątpić można, aby doznał jakiej niesprawiedliwości.

Ale piszę za nim do WKsMci i abym dogodził jego prośbie, i abym miał tą uprzejmą satysfakcją ponowienia WKsMci, że Cię, Mój Książę, z serca kocham i mam zawsze dystyngwowany dla Ciebie Mój szacunek i afekt.

Koncept, napisany podług notatki Jerzmanowskiego.

Dodatek.

1.

Anna Charczewska do Stanisława Augusta.

Najjaśniejszy Panie.

Darujesz Wasza Królewska Mość śmiałości mojej, jeżeli przykładem stryja mego robotę moją przed oczy Waszej Królewskiej Mości stawiam.

Nadgroda sowitą pracy mojej będzie, jeżeli ją Wasza Królewska Mość, Miłościwy Panie, raczysz przyjąć i łaskawym wspojrzeniem obdarzyć, nie upatrując w tym lichym darze, jak pragnienie podobania się Temu, który swą doskonałością i gustem wskrzesił nauki i chęć pracy w narodzie¹.

Anna Charczowska.

3 septembra z Heilsberga.

2.

Stanisław August do Anny Charczewskiej.

z Łazienek d. 19 septembris 1788.

Mościa Pani z Krasickich Charczowska!

Odbierając rysunek WPani naraz z listem Jej *de* d. 3 septembris nie mogłem się wzbronić od tej myśli, że są takie familje, które zdają się pokrzywdzać inszych familij przynajmniej kilka, zabierając dla siebie tak znaczny udział dowcipu i talentów, który koniecznie musiał zubożyć schedę wielu inszych.

List WPani znać, że pisała synowica księcia biskupa warszawskiego. Patrząc zaś na śliczny Jej *dessein* właśnie radować się

¹ O liście tym czytamy w rękopiśmiennym diariuszu Charczewskiej, pod datą 19 września 1788 r., co następuje: „Przez niego [sc. Kalnasego] przestałam na powtórne prośby Siarczyńskiego moje *Enlevement d'Iphigenie* dla króla i list piękny napisałam przy oddaniu rysunku. Czekam relacji“. List powyższy ogłosił Kazimierz Chłędowski w szkicu p. t. *Dwa pokolenia* (Przewodnik naukowy i literacki. R. VII. Lwów, 1879, s. 770) oraz Stanisław hr. Konarski w publikacji p. t. [Ks. Michała Foxa] *Diariusz z Heilsberga od roku 1790—1792*. Kraków, 1898, s. II.

trzeba, że łąnią, a nie tak piękną Ifigenią przebił brodaty, łysy i stary Kalchas¹.

Przyjmij W Pani uprzejme podziękowanie Moje wraz z szczerym wyrazem żądania Mego, abym mógł widzieć tu obecnie W Panią wraz z godnym i zawsze kochanym odemnie Jej stryjaszkiem.

Stanisław August Król.

Oryginał w Archiwum hr. Konarskich w Dubiecku, koncept, cały własnoręczny, w Muzeum XX. Czartoryskich w Krakowie.

Korespondencję Krasickiego ze Stanisławem Augustem podano podług autografów i konceptów mieszczących się w rękopisach Muzeum XX. Czartoryskich w Krakowie: nr. 795, s. 331, 341-2, — nr. 2725, s. 71-2, — nr. 669, s. 131-4, 135-6, 137-8, 139-40, 141-4, 145-6, 147-8, 149-50, 151-2, 153-4, 155-6, 157-8, 159-60, 161-2, 163-4, 165-6, 167-8, 169-70, 171-2, 173-4, 175-6, 493-4, 495-6, 499-504, 505-6, — nr. 733, s. 605-6, 607-8, 609-10, 611-2, 613-4, 615-6, 627-8, 629-30. — List Charczewskiej i odpowiedź Stanisława Augusta zawiera rękopis Muzeum XX. Czartoryskich, nr. 732, s. 159-60, 161-2.

C. d. n.

Ludwik Bernacki.

¹ Rysunek wymieniony (*Enlevement d'Iphigenie*) nie znalazł się dotąd w królewskim Gabinetie rycin, przechowywującym w tece 177 pod nr. 54-59 „de Mme Charczewska née Krasicka 6 piéces *Monachomachie*“ (rysunki otówkiem lawowane w tle tuszem, o wymiarach 13 × 8,7 cm), wykonane przed 22 sierpnia 1790 r., o których w *Diarjuszu z Heilsberga* ks. M. Foxa (Kraków, 1898, s. 44) czytamy, co następuje: „Takich sensacyj, jakie W Pani Dobrodz. miałaś, kiedy obok z Najjaśniejszym Panem siedząc popisywałaś się przedziwnymi swemi rysunkami i miejsca do nich stosujące się z *Wojny Mnichów* czytałaś, takich W Pani Dobrodz. życzymy jak najwięcej, ale przytym życzymy też i to, żeby się nie tak tragicznie kończyły, to jest odebraniem rysunków, albo jeżeli takie nieszczęście jest nieuchronne, żeby przynajmniej, gdy czym innym nie może, djamentami i perłami hojnie było nadgrozone“. Dodajemy, że Archiwum kapitulne w Frauenburgu posiada autograf *Monachomachji*, ozdobiony takimi samymi rysunkami roboty Charczewskiej; por. Antoni M. Kurpiel, *Nieznane bajki I. Krasickiego* (Pamiętnik literacki. R. V. Lwów, 1906, s. 77). Inne prace Anny z Krasickich hr. Michałowej Charczewskiej (córka Antoniego; ur. w Dubiecku 1762 r. um. 1806 r.) zawiera zbiór graficzny Biblioteki im. Gwalberta Pawlikowskiego (Ossolineum). Są tu trzy rysunki: 1) Typy kobiece (Pomorka, Kaszubka, w Marchji, ta sama z boku, w Brandenburg, Saska; popiersia; na jednym kartonie; 20 × 15 cm; nr. 123), — 2) *Książd Marcin Krasicki*, kanonik warmiński (owal; nr. 124), — 3) *Stanisław Poniatowski*, generał gwardji koronnej (20 × 15,5 cm; podpis ręką Ignacego Krasickiego; nr. 125), tudzież pięć rycin: 1) *Dubiecko z drogi od Wengier* (!; rys. i ryt. Anna Charczewska; 18 × 12 cm; nr. 84), — 2) *Brzegi Gariliano dawnej Liris* (Charczewska szty. i rysowała; 18,5 × 12 cm; nr. 85), — 3) *Jezioro Peruggi dawne Trasimen* (Charczewska rys. i stycheowała!; 17,5 × 11,5 cm; nr. 86), — 4) *Pietra mala z drogi od Florencji* (A. Charczewska rys. i sztychowała; 18,5 × 12 cm; nr. 87), — 5) *Kaszubka* (A. Charczewska rys. i sztychowała; 7 × 9 cm; nr. 88). Zaznaczyć należy, że Charczewska utrzymywała bliskie stosunki artystyczne z rytownikiem Karolem Gröllem; wynika to z notatki ks. Foxa z d. 7 października 1790 r. w *Diarjuszu z Heilsberga*. Kraków, 1898, s. 36.